

Dört padişah dönemini idrak etmiş; özellikle Kanuni Sultan Süleyman'ın sanatkârlar üzerindeki etkisi ve desteği ile de pek çok te'lif ve tercüme eserlerde imzası bulunan Lâmiî Çelebi'nin, altmış yıllık bir ömrün kırklı yaşlara dayanan zaman dilimi içerisine sokmayı başardığı 40 civarında eseri onu edebiyatımızın velûd isimleri arasında göstermektedir. Onun için önemli bir şair ve nâsir olduğu konusunda ortak kanaatler ortaya konulmuştur. Din ve tasavvufi konular, menkabe, mesnevi, tezkirelerle beraber pek çok tercüme ve muhtelif konular Lâmiî'nin ürün verdiği alanlar olmuştur. Ancak yer yer bazı eserlerinde Arapça ve Farsça terkip ve tamlamalarla karşımıza çıkan ve ağdalı bir anlatım yolunu seçmesine rağmen eserlerinde ortaya konulan ortak fikrin, tasavvufi bir fikriyatın da kabulü ile insanlara eğitici ve öğretici bir hizmet alanı sunması olacak ki, sanat kaygısı taşımamaktadır.

Bu çalışmamızda Lâmiî'nin en çok ilgi duyulan ve kopyası yapılan eserlerinin üçünden seçmeler yaptık. Bu eserler: İbretnâme(İbretnümâ), Şerefü'l-İnsan ve Divân'dır. İbretnâme ve Şerefü'l-İnsan'dan aldığımız parçalar dinî içerikli metinler olup, Divân'dan aldığımız kısımlar ise tamamen dinî-tasavvufi parçalardır.

LÂMÎÎ ÇELEBÎ'NİN ÜÇ ESERİNDEN
(İBRETNÂME-ŞEREFÜ'L-İNSAN-DÎVÂN)
SEÇİLMİŞ PARÇALAR

Şarkiyat
BİLİM VE HİKMET YAKET YAYINLARI

LÂMÎÎ ÇELEBÎ'NİN ÜÇ ESERİNDEN (İBRETNÂME-ŞEREFÜ'L-İNSAN-DÎVÂN) SEÇİLMİŞ PARÇALAR

M. SAİT MERMUTLU

Şarkiyat

BİLİM VE HİKMET YAKET YAYINLARI

ISBN 9786259756011

9 78625 9756011

Şarkiyat

BİLİM VE HİKMET YAKET YAYINLARI

LÂMÎÎ ÇELEBÎ'NİN ÜÇ ESERİNDEN
(İBRETNÂME-ŞEREFÜ'L-İNSAN-DÎVÂN)
SEÇİLMİŞ PARÇALAR

M. Sait Mermutlu

Şarkiyat

BİLİM VE HİKMET VAKFI YAYINLARI

Diyarbakır 2024

Bu kitabın yayın hakkı Şarkiyat Bilim ve Hikmet Vakfı Yayınları'na aittir. Yayınevi ve yayıncısının izni olmaksızın çoğaltılamaz, kopyalanamaz ya da yayınlanamaz.

Lâmiî Çelebi'nin Üç Eserinden (İbretnâme-Şerefü'l-İnsan-Dîvân) Seçilmiş Parçalar

Yazar: M. Sait Mermutlu

ISBN: 978-625-97560-1-1

© Şarkiyat Bilim ve Hikmet Vakfı Yayınları

E-Yayın/Aralık 2024, Diyarbakır

Tüm Hakkı Saklıdır

Kapak ve Mizanpaj: Fuat İstemi

Şarkiyat Bilim ve Hikmet Vakfı Yayınları

Sertifika No: 52468

Mimar Sinan Cad. Aslan Apt. A Blok, Kat: 1, No: 2,

Yenişehir/DİYARBAKIR

<https://www.sarkiyat.org/>

sarkiyatvakfi@gmail.com

MEHMET SAİT MERMUTLU, 24 Nisan 1960 tarihinde Diyarbakır'da dünyaya geldi. İlk ve Orta öğrenimini burada tamamladıktan sonra yükseköğrenimine Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde devam etti. Fakülte'den mezuniyetinin (1985) ardından bir müddet Milli Eğitim'de öğretmen olarak çalışarak Hakkâri Lisesi'nde Din Kültürü öğretmenliği ve Diyarbakır İmam Hatip Lisesi'nde de meslek dersleri öğretmenliği yaptı. 1994 yılında Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde Türk İslâm Edebiyatı Öğretim Görevliliği'ne atandı. Türk İslâm Edebiyatı, Türk Din Musikisi ve Hüsn-i Hat derslerine girdi. 1996 yılında Türk İslâm Edebiyatı Bilim Dalı'ndan "*Ahmed Mürşidî'nin Pendnâmesi*" başlıklı teziyle Yüksek Lisans'ını; 2010 yılında "*Abdurrahman Nesib Efendi, Hayatı, Dini-Tasavvufî Kişiliği ve Divânı'nın Tahlili*" başlıklı teziyle de Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Tasavvuf Bilim Dalında Doktorasını tamamlayarak "Doktor" ünvanını ve daha sonra da Türk İslâm Edebiyatı Bilimi "Doçent"i oldu. Dicle Üniversitesi Devlet Konservatuarı'nda bir süre idarecilikte bulundu. Doç. Dr. Mehmet Sait Mermutlu, halen aynı Üniversite'de İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi ve Sanatları Bölüm Başkanlığı'nın yanında Türk Din Musikisi ve Türk İslâm Edebiyatı Anabilim Dalı Başkanlıkları görevini sürdürmekte olup, Tasavvuf, Türk İslâm Edebiyatı, Türk Din Musikisi derslerine de girmektedir. Yazarın yayınlanmış altı kitabının yanında sempozyum-kongre bildirileri ve çeşitli bilimsel dergilerde makaleleri de çıkmıştır.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	5
TRANSKRİPSİYON HARFLERİ	11
LÂMÎÎ ÇELEBÎ'NİN HAYATI	12
KİTÂB-I 'İBRETNÂME	16
HAZÂ KİTÂBU ŞEREFÜ'L-İNSÂN	51
SEBEB-İ TASTÎR-İ İN MAKÂLE VE MÜCİB-İ TAHRÎR-İ İN RİSÂLE	64
MİDĤAT-I ĤAZRET-İ RİSÂLET 'ALEYHÎ'S-ŞALATU VE'S-SELÂM	68
MİDĤAT-I MESÂCİD Ü CEVÂMÎ'	73
DÎVÂN-I LÂMÎ'Î	86
TEVĤİD-İ ĤUDÂ 'AZZE İSMUHU LÂ YÜMKÎNU ĤADDUHU VE RESMUHU	94
DER-NAT'-I HÂCE-İ KEVNEYN VE SULTÂNÜ'S-ŞAKALEYN 'ALEYHÎ MÎNE'T-TAĤİYYÂTİ EFDÂLİHÂ VE MÎNE'S-SELÂMÎ EKMELİHÂ	99
FÎ MÎ'RÂC-I NEBİYYİ ŞALLA'LLAHU 'ALEYHÎ VE SELLEM	104
FÎ MEDĤ-İ AŞĤÂBÎ'L-KİRÂM VE'L-EVLÂDÎ'L- 'İZÂM	107
DER PÜŞİDEN-İ LİBÂS-I 'ÖZR-İ MİDĤAT VE KÜŞİDEN-İ İKTİBÂŞ-I NÜR-İ ŞEFÂ'AT	111
TERCİ' DER ZİKR-İ ĤUDÂ-YI EKBER	114
TERCİ'-İ DİLBEND DER MEDĤ-İ ÂN Kİ LÂ NEBİYYE MİN BA'DİH. 129	
DER MEDĤ-İ EMÎR AĤMED BUĤÂRÎ	135
VE LEHU FÎ MEDĤİHÎ 'ALEYHÎ'R-RAĤME	137
SONUÇ	139
KAYNAKÇA	142
EKLER	145

GİRİŞ

Yaptığımız bu çalışmada Lâmiî'nin üç eserinden örnek parçalar aldık. Bu eserler: İbretnâme(İbretnümâ)¹, Şerefü'l-insan ve Dîvân'dır. İbretnâme ve Şerefü'l-İnsan'dan aldığımız parçalar eserin baş ve son kısımlarıyla dinî içerikli metinlerdir. Dîvân'dan aldığımız kısımlar ise tamamen dinî-tasavvufi parçalardır.

Lâmiî Çelebi'nin eserlerinden birkaçı geçen yüzyılda neşredilmiştir. Bunlar Münazara-ı Sultan-ı Bahar bâ Şehriyâr-ı Şitâ (1290-İstanbul), Şhregîz-i Bursa (1288-Bursa), Tercüme-i Şevâhidü'n-Nübüvve (İstanbul), Tercüme-i nefehatü'l-Üns (1289-İstanbul) ve İbretnâme (1273-İstanbul)'dır. Bu eserlerden bir kısmı ve Şerefü'l-İnsan üzerinde Prof. Dr. Sadettin Eğri tarafından çalışmalar yapılmış ve geçtiğimiz yıllarda yeni yazıyla da yayınlanmıştır. Ancak daha önce Diriliş Dergisi'nde İbretnâme'den, Şerefü'l-İnsan'dan ve Şevâhidü'n-Nübüvve'den alınan yayımlanmış metinleri buna ilk örnekler olarak anabiliriz.²

¹ Kitabın adı yazma nüshalarının bazılarında *İbretnâme* (ibret kitabı), diğer bazılarında ve matbu nüshalarda *İbretnümâ* (ibret gösteren) olarak kaydedilir. Ancak Lâmiî Çelebi, mukaddimede kitabına *İbretnâme* adını verdiğini belirttiği gibi diğer eseri *Şerefü'l-insân*'da onu aynı isimle zikretmiş, bununla birlikte kitap *İbretnümâ* diye meşhur olmuştur. (Kut, Günay, “Lâmiî Çelebi” TDV İslam Ansiklopedisi, c. XXI, s.370-371, Ankara 2000).

² Diriliş Dergisi, 3.Dönem, 1975, S: 7,8.

Lâmiî'nin eserleriyle ilgili, bir boşluğu doldurması umuduyla tarafımızdan böyle bir derleme ve neşir girişiminde bulunulduğunda, *“Daha geniş çaplı çalışmalara başlangıç olması umudunu taşımaktayız”* demiştik. Yapılan çalışma ve yayınlar ile bu umudumuzun gerçekleştiğini görmekten mutluyuz. İlk neşrini 1993 tarihinde yaptığımız çalışmamızı yeniden elden geçirerek ilavelerle genişlettiğimiz ve transkripscribe ederek neşre sunduğumuz bu baskısına dek Lâmiî Çelebi ve eserleriyle ilgili çalışmaların tez konusu, sempozyum, makale ve kitap olarak çalışılıp yayınlandığı gibi bu yöndeki etkinliğin genişleyerek devam etmesi hâlâ önemini korumaktadır.

Çalışmamızın kaynaklarını İstanbul kütüphânelerindeki el yazması nüshalar teşkil etti. Sevinçle müşâhade ettiğimiz bir husus, Lâmiî'nin eserlerinin çokça istinsah edilmiş olmasından dolayı kütüphanelerimizde bu konuda karşılaştığımız rahatlık oldu. İbretnâme'nin sadece Süleymaniye Kütüphanesi'nde yirmiye yakın nüshası bulunması, onun ne denli benimsendiğini de göstermektedir. Ama mesela Dîvân nüshalarına aynı bollukta rathıyamamaktayız.

Bizim esas aldığımız nüsha Beyazıt Kütüphanesi 3666 numarada kayıtlı olan nüshadır ki, temiz bir ta'likle yazılmış olup 17x11 boyutunda ve her sayfası 15 satırdan ibaret 149 varaktır.

Fakat çok önemli olmasa bile, tek tük yanlışlıklar ve özellikle eksiklikler olduğu Süleymaniye nüshasıyla karşılaştırıldığında fark edildi. Süleymaniye'dan incelenen nüsha ise Çelebi Abdullah Efendi Kitapları 314/1 numarada kayıtlı olan nesih nüshadır. Bu nüsha 163 varak olup her sayfasında 13 satır vardır. 17x13 boyutunda ve meşin ciltlidir. Neşrettiğimiz metinde Süleymaniye nüshasıyla görülen farkları dipnotta işaret etmek; Beyazıt nüshasında olmayıp da Süleymaniye nüshasında bulunan kelime ve/veya cümleleri de parantez içinde yerleştirmek suretiyle verildi. Böylece mümkün olduğu kadar metnin aslı korunmaya çalışıldı.

İbretnâme'deki hikâyeler iki bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümdeki hikâyeler evliyâ veya Şeyh Abdullah Yafii, Şeyh Abdülkadir Geylanî, Şeyh Muhyiddin-i Arabî, Şeyh İbn-i Sekîne, İbn-i Fâris, Seyyid Ahmed bin Hasan, Hoca Bahaüddin Nakşibendî, Şeyh Müferrih Hazretleri ile 12 İmam'dan 8. İmam Ali er-Rıza b. Musa el-Kâzım, 7. İmam Musa el-Kâzım b. Ca'fer es-Sadık, 10. İmam Ali en-Nakî (el-Hâdi) b. Muhammed el-Takî ve 12. İmam Muhammed el-Mehdi b. Hasan el-Askerî gibi imam ve şeyhlerin veya bu şeyhlerin müridlerinin naklettikleri menkıbelerin toplanmasıyla; İkinci bölümdeki hikâyeler ise padişah, şehzâde ve bezirgân hikâyelerinden oluşmaktadır.³

³ Gülerer, Salih, “*Bursalı Lâmiî Çelebi İbretnümâ*” İnceleme-Metin, Gazi Üni. Sos. Bil. Ens. Yüksekisans Tezi, Ankara, 1988. s. XXX.

İbretnâme'nin ilk bölümü (1-11 varak) Kanûnî'nin Belgrad Seferi'ni, Lâmiî'nin bu eseri kaleme alma sebebini ve “gör” redifli uzunca ve ibretli bir manzumeyi içerir. Bu bölüm neşre alındı.

İkinci Bölüm (11-44 varak) dinî-tasavvufî menkıbelerdir. Abdulkadir Geylânî, Muhyiddîn-i Arabî'den ve diğer İslam büyüklerinin eserlerinden alınan bu menkıbelerden de biri neşrimize alındı.

44-57. varaklar eski zamanlarda Horasan'da yaşayan ünlü bir padişahın hikâyesidir. Ediplerle dostluğun önemi ve son pişmanlığın fayda vermediği tezi işlenir.

57-77. varaklar yine böyle ibretli iki hikâyeyi içerir.

77-84. varaklar da Eflâtûn-i İlâhî Hikâyesi vardır ki, o da neşrimize alınmıştır.

84-149. varakları Hammâm Hikâyesi, iyilik sahibi bir yiğidin ektiğini biçtiğine, kötülerin ise kendi kazdıkları kuyuya düştüklerine dair ve son olarak da işret ve hevesin insanı nerelere sürüklediğine ve nasıl perişan ettiğine dair hikâyelerden oluşmaktadır. Eser Lâmiî'nin bir manzumesiyle biter. Bu manzume de neşrimize alınmış bulunmaktadır.

İbretnâme, 1526 yılında, diğerleri gibi Bursa'da, Kanûnî Sultan Süleyman devrinde yeni bir eser daha yazmak ve bu sıradaki

fetihleri dolayısıyla hakana tebrik ve hayranlığını arzetmek arzusundan doğmuş gibidir.⁴

Şerefü'l-İnsan'ın esas aldığımız nüshası Süleymaniye Kütüphanesi, Bağdatlı Vehbi Efendi Bölümü'nde 1557 numarada kayıtlı olan nesih nüshadır. Nüsha 21x13 boyutunda olup 17 satırdan 210 varaktır. Temiz ve âdeta hatasızdır. Bu, Beyazıt nüshasıyla karşılaştırıldığında daha iyi durumdadır. Beyazıt nüshası, 5474 kayıt nolu 22x14 boyutlu 21 satırlı ve nesih yazılıdır.

Lâmiî, “Sebeb-i Tastîr-i în Makâle” başlıklı yazısında 933 ila 934 yılları arasında 55 yaşındayken kaleme aldığını kendisi nakleder. Şerefü'l-İnsan'ın, yaşadığı döneme ait pek çok özellikleri ihtiva ettiği ve müellifin kudretini ortaya koyduğu eseridir. Dili epeyce ağırdır. Eser, Lâmiî'nin sanki Arapça, Farsça, Türkçe; mensur ve manzum; dinî ve lâ-dinî bütün hüner ve kültürünü ortaya koyduğu bir vesiledir.

1527'de Kanûnî adına yazılmış⁵ olan Şerfû'l-İnsan'dan baş ve son bölümle aradan bazı dinî-sosyal metin seçildi.

Dîvân-ı Lâmiî⁶ adıyla kayıtlı eserin baş tarafında şiirin faziletlerinden bahsedilir. Beş defter üzerine düzenlenmiştir. Yavuz Sultan Selim, II. Bâyezid, Kanuni Sultan Süleyman, Vezir İbrahim Paşa, Mesih Paşa, Kadı-Ece-zâde ve Bursa Valisi Kadıasker Ali

⁴ Karahan, Abdülkadir, a.g.e., ilgili md.

⁵ Karahan, Abdülkadir, a.g.e., ilgili md.

⁶ Veya Dîvân-ı Eş'ar

Çelebi için yazılmış kasideler yer almıştır.⁷ Dîvân'dan seçilen parçalar münâcat ve na'ıtlarla yine dînî temâ üzerine yazılmış tercîbendler ve bir de Emir Buharî Hazretleri için yazılmış bir medhiye-gazelden ibarettir. Dîvân'da başvurduğumuz kaynak, Süleymaniye Kütüphanesi, Lala İsmail Kitaplığı'ndaki 481 kayıt numaralı nüshadır. Nüsha 20x13 boyutunda ve 17 satırlı nüsha, 178 varaktan ibaret ve nesih yazılıdır.

⁷ Güreler, *a.g.ç.*, s. XIII.

TRANSKRİPSİYON HARFLERİ

Osmanlı Türkçesi (Osmanlıca) transkripsiyon alfabe

ا (ā)	a, ā	ص	ş
ا (ā)	a, e, ı, i, u, ü	ض	ž, ḍ
ب	b, p	ط	ṭ
پ	p	ظ	ẓ
ت	t	ع	‘
ث	ṯ	غ	ğ
ج	c, ğ	ف	f
چ	ç	ق	k
ح	ḥ	ك	k, g, (ñ)
خ	ḫ	ك	ñ
د	d	ل	l
ذ	z, ḏ	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v, u, ū, ü, o, ö
ژ	j	ه	h, a, e
س	s	لا	la, lā
ش	ş	ی	y, ı, i, ī
		ء	’

LÂMÎÎ ÇELEBÎ'NİN HAYATI

Lâmiî Çelebi; Fatih Sultan Mehmed, 2. Bâyezid, Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman devirlerini idrâk etmiş; Osmanlı edebiyatının muhtelif branşlarında kalem kullanmış velûd bir yazardır. Asıl ismi Mahmud b. Osman b. Ali el-Nakkâş'tır. Dedesi, Timur tarafından Mâveraünnehr'e götürülmüş, orada bulunduğu müddet içinde nakkaşlık sanatını öğrenmiş ve dönüşünde memleketi olan Bursa'da bu sanatı devam ettirmiştir. Lâmiî'nin babası Osman, Dîvân-ı Âli defterdarlığı yapmıştır.⁸ Annesi Dilşâd Hatun'dur.⁹ Lâmiî çocukluğundan itibaren kendini ilim alanında buldu. Mevlâ Ahevyh ve Muhammed b. El-Hac Hasan'dan yararlandı. Daha sonra tasavvufa yönelerek Seyyid Emir Buharî'nin hizmetinde bulundu. Tekaüd oldu ve Bursa'da vefat edip oraya gömüldü.¹⁰

Emir Buharî Hazretleri'ne intisabından sonra uzleti tercih eder olmuştu. Sultan Selim'in emriyle Câmî'nin bazı eserlerini tercüme etti. "Hüsn-ü dil" bunlardandır. Ayrıca Ferhadnâme" de Yavuz'a sunulmuş eserlerden biridir.¹¹ Acem diyarında Mola

⁸ Taşköprülüzâde, *Şakâik-i Nu'mâniye*, 436; A. Suphi Fırat, İstanbul, 1985.

⁹ Karahan, Abdülkadir, "*lâmiî*" İslam Ansiklopedisi, c. VII, s.10, İstanbul, 1957.

¹⁰ Taşköprülüzâde, *a.g.e.* s.436.

¹¹ Aşık Çelebi, *Meşâ'irü 'ş-Şu'arâ*, 147, Elyazması, Süleymaniye Kütüphânesi, Aşir Efendi Bl. No: 268.

Câmî'nin eserleri ve ünü neyse Anadolu'da da Lâmiî'nin konumu oydu.¹² Bu yüzden ona Câmî-i Rûm denmiştir.¹³

Eserlerindeki ifadelerden anlaşılacağı üzere 1472 (877 h.)'de doğmuştur.¹⁴ Ölüm tarihi ise 1532 (938)'dir. Vefat tarihine pek çok tarih düşürülmüştür. Bunlardan biri de Osmanlı Müellifleri'nde zikredilen mısralardır:

Ḳabr u cāy-ı Lāmi'î pür-nūr bād

Lāmi'î'niñ ide Ḥaḳ ruḥuñu şād

Lâmiî tam bir Nakşibendî mütefekkir edibidir.¹⁵ Tarikat-ı Gülşeniyye'ye intisabı olduğu da söylenir.¹⁶ İran edebiyatından etkilendiği açıkça belli olan Çelebi'nin bu etkiyi de edebiyatımıza yansıtmaya çalıştığı âşikârdır. Tercüme ve te'lifte de birçoklarından ilerde olup manzum ve mensur pek çok esere imza atmıştır.¹⁷

¹² Sehi, *Tezkiretü's-Şu'arâ*, 45, Süleymaniye Kütüphanesi elyazması, Yazma Bağışlar, Bl. No: 589.

¹³ Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, c. II, s. 493; Muallim Naci, *Esâmî*, 270, İstanbul, 1308.

¹⁴ Karahan, Abdülkadir, *a.g.e.*, ilgili mad.

¹⁵ Bursalı Mehmed Tahir, *a.g.e.*, 492.

¹⁶ Karahan, Abdülkadir, *a.g.e.*, ilgili mad., Bursalı Mehmed Tahir, *a.g.e.*, 492.

¹⁷ Eserlerinin sayısı hakkında muhtelif bilgiler vardır. Arapça, Farsça ve Türkçe olarak 30 ve 40 arası olduğu ifade edilmektedir.

Aşık Çelebi, şekeri süte katmak gibi Lâmiî'nin şiirle nesri birlikte işlediğini ve “nâvidân-ı hâme-i dü zebânının birinden âb-ı nâb-ı inşâ akıttığı”nı söyler. Buna rağmen şiirlerinin değeri tartışılmış olsa bile¹⁸ nesrinin üstünlüğü ve ustalığı konusunda hiçbir tereddüd yoktur.¹⁹ Nesri yer yer külfetli olmakla beraber²⁰ edebiyatımızın son derece sanatlı ve parlak örneklerindendir.

¹⁸ Aşık Çelebi, *a.g.e.*, 149.

¹⁹ Bursalı Mehmed Tahir, *a.g.e.*, 493.

²⁰ Karahan, Abdülkadir, *a.g.e.*, ilgili md.

‘İBRETNĀME-İ LĀMİ‘Î

KİTÂB-I ‘İBRETNÂME

Hamd-i bî-had ve şenâ-yı bî-‘add Ol Hâkîm-i pür-hikmet ve ‘Âlim-i pür-‘ibret ki²¹ nukûş-i ‘âlemi ve nüfûs-ı benî âdem, envâ‘-ı mişâl ve esnâf-ı hayâl üzerine îcâb idüb nazar erbâbına cerîde-i ‘ibret ve şahîfe-i kudret eyledi. Beyit:

Be-cüz Hâk her çirâ bîni²² hayâlest

Vücûdişân ‘adem-râ ‘ayn-ı dâlest

Hâkîkât nist cüz çarh-ı dâir²³

Huţût-i şafha-ı ‘âlem mişâlest

Ve şıla-ı şalāvât-ı zekiyyât ve tuhaf-ı taḥiyyât-ı şâfiyyât ol Seyyidü’l-evvelîn ve’l-âḥirîn Resûl-i Rabbu’l-‘âlemîne ve Sultân-ı ‘âlem-i gayb u şehâdet ve burhân-ı ehl-i siyâdet ü (1b) şehâdete ki ṭurfetü’l-‘ayn içre, burâk-ı himmeti sahn-ı nasûttan meydân-ı lâhûte erdi ve bir dem içinde ‘ankâ-yı ‘azîmeti şâh-ı imkândan kâh-ı lâ-mekâna pervâz urdu. Kıt‘â:

²¹ Süleymaniye nüshasında: mevhibete

²² S.N: her çi mi bîni

²³ S.N: Hâkîkât nist cüz’ yek nokta-i dâir

Zehî ‘arş-âşiyân şehbâz-ı kudsî

Ki o ra her dü ‘âlem zîr-i bâlest

Zi eṭvâr-ı garîbeş der ‘avâlim

Zebân-ı nâtûka mebhût-u lâlest

Ve hezâr güldeste-i selâm âl-i ‘izâm ve aşhâb-ı kirâmı üzerine olsun ki her biri iklîm-i velâyetin imâm u husrevi ve mülk-i hidâyetin rehber ü reh-revîdir. “Aşhabî ke’n-nücûmi bi-eyyihim iktedeytüm”

Heme sâlar-ı mülk-i dîn ü dünyâst

Ta‘aşşub der Hakk-ı îşân dâlâlest

Tarîḥ-i hicretten toḡuz yüz otuz ikinci yılda belde-i Burûsa (sânehullahu ‘ani’l-be’sâ)’da kendi kâşânemde ve ‘uzlet-ḥânemde oturub bir gece bu ebyâtı vird-i zebân ve ser-nevḥa-i mesâyib-i zamân kılub dil-i ğamkîn ve cân-ı ḥazîn ile (2a) şikeste-beste âheste âheste okurdum ki

Mefûlû Mefâilû Mefâilû Feülün (2b-5b)

Ey dil yine zeyn oldu cihân pîre-zeni gör

Merdânı niçe şayd ider ol râh-ı zeni gör

Dânâyı kılmur dâne ile dâme giriftâr

Bu fitnesi çok sâḥîre-i pür-mekr ü feni gör

*Gît bağlama dünyāya gönül merd isen ey cān
Gel kime vefā eyledi bu koca zeni gör*

*Güftārı için çerh demürden kafes içre
Habs itmedi mi tūti-i şekker-şikenî gör*

*Yurd itme birāder bu güzergāh-ı fenāda
Ol milket-i bâķīdeki hubbu'l-vatānı gör*

*Ėam küncine şabreyle ki büşrā ile Ya'kūb
Dāru'l-ferāh itmedi mi beytū'l-hazeni gör*

*Ağlamağ ile şem' bulur nūr-ı zīyāyt²⁴
Ėan yudmağ ile n'oldı 'aķīķ-i Yemeni gör*

*Bu fāniye sen cān virüben cān çekişirsin
Yanında ne kıymetlü bu dünyā-yı denī gör*

*Bilem der isen şām u seher hāl-i cihānı
Var-gerden-i gerdūnda bu kanlu kefeni gör*

²⁴ Ağlamağ ile Şem' bulur nūr-i şafāyı

*Ol gerçi ki hem-dem oluben güldi yüzine
Tâcî nice çalındı yere yâsemeni gör*

*Evvel gerçi ki hemdem oluben güldü yüzüñe
Şon bād-ı hazān neyledi berk-i semeni gör*

*Encüm gibi kan ağlar isen yeridir ey māh
Gün var mı ki tağılmaya bu encümeni gör*

*Aldandığıçün mekr-i Züleyhā-yı zamāne
Cān Yūsuf'unuñ n'oldu şehā pīreheni gör*

*Fikret yeridür hāl-i cihān ser-te-ser ey dost
‘İbret göziñ aç nükte-i lā ta‘celeni gör*

*Ol gulgule-i neydeki cān-bahş demi ko
Bu celcele-i defde olan ten teneni gör*

*Şāh-ı gül aya karşıben oynarsa ‘aceb mi
Sen bülbüle bu nağmeyi ta‘līm ideni gör*

*Serrişte-i maksūda kılam diyū ‘alaқа
Bağırñ deler elmas ile dürr-i Aden’i gör*

*Dut hükümle hep mülk-i Süleymân senüñ oldu
İrer miydi mi mührüñe dest-i Ehrimen'i gör*

*Germ olma giyüp meh gibi iklîl-i muraşşa'
Başundaki her şeb yanan odlı legeni gör²⁵*

*Ser-pençe-i şirânıña tayanma ki devrân
Bir loğma ider ejder gibi biñ pîl-i teni gör*

*Bir tu'me-i şîrîn şunuben pîre-zen-i dehr
Toprağıle pest itmedi mi kühkeni gör*

*İuvvette tutam Sām u Nerīmān-ı zamānsın
Rüstemleri bu Zāl-ı cihān ne'tti kâni gör*

*Şanma yüzi güldüğü için bülbül-i hoş-dil
Gel gül gibi cānıñdaki yüz bin dikenini gör*

*Gerçi ki güler ğayret idüp şem'-i dil-efrüz
Amma tutuşup oda yanar cān u teni gör*

²⁵ Bu beyit Beyazıt Nüshasında yoktur.

*Bağrı pür iken başla bu derd ü elemden
Her dem şālınur bağda serv-i çemeni gör*

*Bir huşk deri içre yatar kalbi perîşân
N'etti bu fenâ kokusu müşg-i hiteni gör*

*Dil çekmez iken zerre kadar nâzîñı cāñıñ
Şimdi götürür ṯāğ gibi bāb-ı miheni gör*

*Şanmaz mı ki hāk alacağın bād-ı ebedden
Bülbüllerin oda yakar ol gül bedeni gör*

*'Älemde yeter 'aşk-ı vefā sālîke rehber
Var oku yürü kışsa-i Veysü'l Kārān'ı gör*

*Kanūn-i şifā istersen 'Bu 'Alî'yi ko
Güftār-ı Ebu'l- Kāsım'la 'Bu'l-Hasen'i gör*

*Var tapma müneccim gibi eflāk u nücūma
'Älemlere ol nūr u ziyāyı vireni gör*

*Bu ma'şer ise sözleriniñ 'öşrü değil rast
Bed-fāl turur būm gibi her sūhanı gör*

*Ėo felsefe ĥirk-ābını kim feyz-i Ėudā'dañ
Şehd olup akar 'āleme ĥikmet-lebeni gör*

*Ėur'ān u ĥadiş oldu saña mantık u ĥikmet
Ėo düzme kelāmı süĥan-i zül-mineni gör*

*Sergeşte yeter hāmeleyin ĥaralar defter
Dil-teşne gezer baĥrde iken deheni gör*

*Zāĥırdeki t̤ā'āt u ibādātını şayma
Aĥ gözüñü bātındaki şirk ü veseni gör*

*Dirsen ne sebebden beñi ĥār gibi yeder nefis
Boynuñdaki dünyā elemiñden reseni gör*

*Ten-perver olup neyleyesin ĥabre giricek
Hep t̤u'me-i mār olsa gerek bu simeni gör*

*Başdan ayaĥa ma'siyet iken bu vücūduñ
Var Lāmi'ī Yā 'ayb-ı cihānı ĥo señi gör*

*Ėdem-dem olup rāh-ı "zalemnā"ya sülūk it
Şeytāña neler eyledi bu kibr ü meni gör*

***Yokluğa dürüş benliği ko fakrı kabûl et
Fakr olmadı mı fahr-ı Nebiyy-i Medenî gör***

Dil bu mülâhaza ile hemdest ve cân işbu bâde ile sermest iken sürûş-i Rabbânî'den cāna bu veçhile işâret ve hâţif-i Sübhânî'den cānâne bu resme beşâret oldu ki, ey kûşe-nişîn-i hâne-i humûl ve ey ferâgât-güzîn-i kâşâne-i ufûl ey 'ankâ-yı kâf-ı kana'at ve ey verka-ı itâ'at ey şehbâz-ı hümâ-pervâz ve ey 'andelîb-i pür sûz ü sâz eğerçi sevdâ-yı cihân ve gavgâ-yı kevn ü mekândan fârîgu'l-bâl ve âsûde-i hâlsin amma her zamânda Hâzret-i şâhib-kırân-ı zamân, vâris-i mülk-i Süleymân bâsıt-ı emn ve'l-emân güzîde-i Âl-i 'Osmân mefhar-i selâţîn-i cihân menba'u'l- cûdi ve'l-ihsân kâtilü ehli's-şirki ve't-tuğyân fermândih-i ins ü cân, (5b-6a)

Beyit:

Ferîdün rûtbet ü Cemşîd-şevket

Sikender-âyet ü hurşîd-tal'at

Sultân bin Sultân ve Hâkân bin Hâkân el-muhtaşşu bi-mezîd-i 'inâyeti'r-Rahmân Sultân bin Selîm Hân'ın (eyyedullahu Te'alâ saltanatehu bi'n-nasrî ve't-temkîni ilâ-âhîri'd-devrân) ilân-ı 'ubûdiyetinde ve i'lâ-yı hizmetinde ki se'âdet-i dîn ü dünyâ ve

siyâdet-i ūlâ ve uhṛāya sebebdir. Midḥāt-u ṣenâ ve bendegî ve ‘arz-ı ihlâş u du‘â-yı efkendenegîbirle reşehât-ı devât deryâ-yı feyezânından ve kıtarât-ı kalem ğamâm-ı cevelânından riyâz-ı şafâ-yih-i ma‘ârifî ve ḥiyâz-ı şahâyif-i (6a) letâifî ma‘mûr ve maġmûr ederdîn, ḥâliyâ ol ‘avâid-i me’lûfe ve mevâid-i ma‘rûfe maḳtû‘ ve mevḳûf olmaḳ ‘aḳlen ve naḳlen câ’iz deġildir. Her anda bûlbûl-i hoş-elhân gibi tavşîf-i menâkıb-ı devlet-i bâhire-i sultânide terennûm ve her zamânda tûtî-i şeker-beyân gibi (meâsir-i) saltanat-ı kâhîr-i ḥâkânide tekellûm eylemek bî-reyb ü reyn saña ‘ayn-ı farz ve farz-ı ‘ayndır. Ḥusûsen (beyit) “her şeb-i kıadri berât-ı namenim/secdegâhıdır, dirâht-ı ḥâmenin” Pes ol cevâhîr-i zevâhîr-i âyîne-i ğâm ve ol dürer-i ğurer-i)²⁶ encüm-nizâm ke nazmî’d-duhûri ve’l a‘vâm ‘ale’-d-devâm silk-i intizâmda gerekdir. Tâ kerrât u merrât ya’nî kıat kıat kılâde-i (gerden-i) rûzigâr ve kuşvâre-i mesâni-i felek-i devvâr ola. Belki dürrütü’-tâc-ı sevâkin-i nûh sipihr ve kıurretü’l-‘ayn-ı encüm-i mâh u mihr olup mülk-i cihânda ve ekâlim-i kevn ü mekânda ilâ ğâyeti’z-zamân ve nihâyeti’-d-devrân yâdigâr-ı ‘aşr u diyâr ola.²⁷ (6b)

Çü feyzin lüccesinde yokdur imsāk

Ḳılub ğavvâslık al gevher-i pâk (6b)

²⁶ Parantez içine alınan kelimeler Süleymaniye nüshasında mevcut olup Beyâzıt nüshasında eksiktir.

²⁷ S.N: Yâdigâr-ı aşşu diyâr kıala

Nisâr-ı maḳdem-i şāhiḫ-kırân kıl

Pes andan dūrretü't-tāc-ı şehān kıl

Edüb dil potasında fikr-i mesbūk

Şeh-i devrân adıyla eyle meşkûk (6b)

Şek yokdur ki Ḥazret-i Şehriyâr-ı gerdün-medârın nām-ı şerefyāb ve se'âdet nisābı birle nāme-i menḫabet-şi'ârın ki mu'anven ola ve pâdişāh-ı encüm-iḥtidārın elḳāb-ı felek-simāt ve melek-şıfatı birle her risāle-i māḥmidet-dişārın ki müzeyyen ola maḳbûl-i efāzil-i 'ālemiyān ve maḥşûd-i buleḡā-yı ins ü cānn olub a'yân-ı kirāma tezkire-i belāḡet ve erkân-ı 'izāma ṭabşıra-ı berā'et olur. Şāh-beytü'l-ḳaşīde-i kelām ve ḥāşıl-ı cerīde-i peyām oldur ki, nitekim Ḳal'a-ı Belḡrad-ı Engürüs bir nice ḳilā'-ı felek-irtifa'la ve ḥişār-ı nām-dār-ı Rodos tevābi'i olan buḳā-ı behişt-etba'la fetḥolduḡda ānlarıñ içün târiḥler söyledīñ dil-peziñ ve fetḥ-nāmeler dedīñ, lâ-nazīr ve her birini ol Ḥazret-i Süleymān-serīretin ve İskender-sīretin ḥuddām-ı kirāmiña ve nüvvāb-ı 'izāmiña tuḡfe verdīñ. Egerçi ol iki fetḥ-i mübīn bi-'avn-i Rabbi'l-'ālemīn (7a) nādire-i rûzigār ve a'cûbe-i menāḳıḫ-şāhān-ı felek-iḳtidārı nice olmasın ki ol iki ḳal'anın būnyān-ı āsumān-temkīni āb içinde ḡavr-i zemīne ve kūnker-i keyvān-ı tezyīni şehāb içinde çerḡ-i berīne erüb metānetde ḥışn-ı ḥāsin-i çerḡ-i 'ālem-meṭāfa ve metn-i metīni

ķulle-i Kāf'a²⁸ mānend olub melāz-ı zümre-i kefere ve me'āz-ı fırķa-ı fecere olmuŗdu. Beyt: (Her biri gerdūn gibi ālihiŗār/Burc u bārū encūm-āyīn pūrŗeker.) Biri baķirden ve biri berden ve'l-hāŗıl iki yerden diyār-ı İslām'a bi-nihāye zararları ve bī-ķadd u ġāye řerleri eriŗirdi. Ve nice kez selāţīn-i 'izām ve havākīn-i kirāmdan řāhib-i sikke ve ķutbe ķok řāķān-ı nām-dār ve pādīŗāķān-ı zevi'l-iķtidār ķop ve tūfek ve siķām-ı zenbūrek elķilerin ķonderip ol ķılā'-ı gerdenķeŗi ve ol ķusūn-i mehveri deldiler, ķimseniń dest-i ķudreti anlarıń dāmān-i 'iffetińe ermedi ve her biri imtinā' ve istikbār edūb ķimsesine boyun vermedi.(7b)

ŗiir:

Kim eġer ol serv-i gerden-ķeŗ-i nigūr-ı mehveŗi

Ger ķemend-i dūd-i āķımdan 'ināyet olmaya (8a)

Bu řehriyār-ı Cem-menzilet, Nūŗirevān-ma'delet, Kāķramān-heybet, Nerīmān-savlet, Sūleymān-ķaŗmet, Sikender-rūtbet zamānına dek ķasretū'l-mūlūk olub ķalmıŗtı. Ve anlarıń ķasret ũ fırķatı cihān safderlerinin ve zamāne řīr-i nerlerinin ġōńlūn almıŗtı. Amma bu řimdiki sene iŗneyn ve selāŗīn ve tis'a mie (932)'de olan fetķ-i ķūllī ve ġazv-i cūmelī ol fūtūh-i pūr-mevhibetin hiķbirisine mu'ādil ve ol cihād-ı bā-ķanimetin yūz

²⁸ S.N: Kal'a-ı Kāf'a manend olub

binine mümāsıl değildir ki, ‘ināyet-i bî-gāyet-i Rabbānî ki tuğrā-yı menāşîr-i se‘âdet-i dü cihānîdir, şāhîb-ķırān-ı zamāna ve Süleymān-ı ins ü cānna refîķ ve mürşid-i tarîķ olub Savā ve Dravā nām cūy-i dîlcū-yi şerbet-āşām şulardan ki her biri Furāt ve Ceyhūn ve Nîl ve Seyhūn’dan efzūn bir nehr-i baħr-nümündür.

Meğer kıлмаğa saħ-ı ‘arżı takşîm

Çekilmiş her biri bir cedvel-i sîm (8a)

Sefāyin-i gerden meħāmil üzerinde selāsîl-i kahkeşān-şemā’il ve ħabā’il-i devrān-vesā’il birle ķavs-ı ķūzeh-i girdār ve kemer-i gerdūn-medār vāsi‘ ve refî‘ cîsr-i üstüvār u zemîn-i ķarār bağlatub guzāt-u mücāhidîn ve humāt-ı dîn olan kümmāt-ı muvahhidîn ile bā-kerr ü ferr-i pādişāhî mütevekkilen ‘ale’l-fadli’l-İlāhî ‘ubūr ve mürūr eyleyüb bir vilāyet-i mevfūretü’n-ni ‘amın ve bir memleket-i rāfi‘atü’l-‘ilmin ve bir diyār-ı behîşt-āsārın ve bir iklim-i felek-disārın fethini müyesser etti ki, sehl ve cebeli merta‘-ı cedy ü hameldir ve gülistān-ı cennetden bedeldir. Pākîze duħter-i ħünvār ve dūşize-i semenberleri

كَانَهُنَّ الْيَاقُوتُ وَالْمَرْجَانُ
 29 لَمْ يَطْمِثْهُنَّ إِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَانٌ Kenāyis-i encüm-melābisinde ne nücūm-i Qur’ān’dan bir āyet okunmuştur ve medāyîn-i āsumān-

²⁹ 55/74-58: “Onlar adeta yakut ve mercan gibidirler” “Onlara daha önce ins ve cin dokunmadı”.

mesâkininde ne a'lâm-ı ehl-i imândan bir rivâyet dikilmiştir. Hişâr-ı nâmdârları kal'a-ı fülk-i üstüvâr gibi toptolu âteşin yarağıdır. Ve leşker-i encüm-şümârı ğarķ-ı âhen olub yürüse bir kıra (dağıdır) ejderhâ-yı (8b) âteş-i demâr ve sâi'ka-ı girdâr toptarla ceng-i ra'd-ı âhenin (etseler) mihr ü mâha 'arşa-ı eflâķı teng eyler gerdenbürdle cihân Rüstemlerin ve zamân Dayğamların deng ederler. Her zamânda selâtin-i zevi'l iktidârı muķâbele ve havâķin-i cihândarla muķâtele edegelmıştır. Künc hâne-i Efrenc ü Leh'in ve Boğdan ve Çeh'in kıpusunda sü'bân-ı çerķ-i pür-aķter gibi bir ejder-i heft-ser ve âteş-peykerdir ki, cemi'-i ehl-i sâlibe nighbân ve dâru'l-mülk-i küfürden bâ'id ve kıribe päs-bân olmuştur. Pes pâdişâh-ı encüm-zıllu'llah Cemşid-destgâh ve Hırşid-nigah (dahî) لَا عَاصِمَ الْيَوْمَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ³⁰

deyüb işâret-i Rabbânî ve beşâret-i Sübhânî mücebince bi'l-'avni's-Samedânî ve bi's-savni'l-Mennânî 'asâkir-i Nuşret-me'âşirini cem' idüb ferr-i şahib-kırân ve kerr-i ğiti-sitânı a'lâm-ı feth-i i'lâm ve râyât-ı zafer-âyât ve şafvet ü şaltanat-ı şahî ve 'udde ü ühübbet-i pâdişâhî birle 'alâ niyyeti'l-cihâd ve hulûşi'l- i'tikâd³¹ وَإِنْ جُنَدْنَا لَهُمُ الْغَالِبُونَ

deyüb (9a) yürüdü. Şafha-ı rüy-i hâķi ve çehre-i şahn-ı eflâķı şîr-

³⁰ 11/43: "Bugün Allah'ın (azap) emrinden, merhamet eden (Allah)tan başka koruyacak kimse yoktur".

³¹ 37/173: "Bizim ordumuz onlara mutlaka galib gelecektir".

peyker zerrîn ‘âlemlere ve gerdün-cenâb ve encüm-ţınâb
 haymelerle ve çâdırlarla ve hümâ-zıll ve tâbende-dil günlükler ve
 sâyebânlarla bürüdü. De’âyim-i hıyâm-ı leşker-i İslâm’la ve
 kavâ’im-i a’lâm-ı sidre-hırâmla ol âsumân-girdâr şaḥraları ve
 kehkeşân-kaṭar beydâları ravza-i dâru’s-selâma ve nahlistân-ı
 ḥârem-i beytü’l-ḥarâma döndürdü. Bâriḳa-ı niḥâl-ı hıyûl-ı çün
 süyûlla ve sâdıḳa-ı şadme-i süyûf-i meslûlla sevâd-ı bilâdını ve
 diyâr-ı zulmet-nihâdını, ki şafḥa-ı küfr ü ‘inâd ve şaḥife-i fişk u
 fesâd idi, yaḳıb yıḳıb gird-i dalâletden pâk ve³² âyîne-şıfat tâb-nâk
 etdi. Ve sü’bân-ı demâr ve âteş-bâr³³ كَأَنَّهُ رُءُوسُ الشَّيَاطِينِ toplarla
³⁴ تَرْمِيهِمْ بِحِجَارَةٍ مِنْ سِجِّيلٍ şüretin gösterib ol merede-i kenûdun ve
 ol ‘anede-i cehûdun başına şafḥa-ı kavm-i Semûd ḳoparıb şühûb-i
 pür şühûb gibi duḥânlarla helâk eyledi.

Nice top-i ejderhâ dem bâre benzer

Duhân-ı âteş-engîz ebre benzer (9b)

³² S.N: Küfr ü dalâletden pâk ve...

³³ 105/4: “Onların üzerine sert taşlar atan sürülerle kuşlar gönderdi”.

³⁴ 105/4: “Onların üzerine sert taşlar atan sürülerle kuşlar gönderdi”.

Ya'nî (diyâr-ı) Engürüs-i menhûs-i dalâlet-me'nusun
yirmiye yakın kılâ'ı buķâ'-ı felek-irtifâ'ın ve hûsûn-ı meşhûn-ı
encûm-şıkâ'ın³⁵ إِنَّ الْأَرْضَ لِلَّهِ يُورِثُهَا مَنْ يَشَاءُ

vefķınca bir seferde müyesser ve muķadder eyledi ki her biri
dâru'l-küfr içinde bir rûkn-i reķîn-i felek-temkîn ve bir hısn-ı
hâşîn-i encûm-tezyîndir. Esâs bünyân-ı encûm-âşiyânları zâhr-ı
semekde urulmuştur ve kulle-i eyvân-ı keyvân-dîvânları fark-ı
simâke erişmiştir. Ğavr-ı hendekleri sevr-i zemînde ve burc-u
bârûları çerķ-i berîndedir. Pes bi-'inâyet-i Rabbu'l-'âlemîn bu fetih-
i mübîn muķtezasınca nice nice me'âbid-i eşnâm u evsân, mesâcid-
i erbâb-ı İslâm ve imân oldu. Ve bi-hidâyeti'llahi'l meliki'l-mücib
نَصَرَ مِنَ اللَّهِ وَفَتْحَ قَرِيبَ³⁶

fehvâsınca anca anca 'abede-i vüdd ü süvâ' ve 'anede-i sünnet ü
icmâ' hâviye-i küfrü dâlâlden ve sâviye-i tuĝyân u vebâlden necât-
ı tām ve hâlâş-ı küllî buldu. Matla'-ı وَأَوْرَثَكُمْ أَرْضَهُمْ وَدِيَارَهُمْ
وَأَمْوَالَهُمْ³⁷

³⁵ 7 / 128: “Şüphesiz yeryüzü Allah'ındır. Ona, kullarından dilediğini mirasçı kılar”.

³⁶ 61/13: “Allah'tan yardım ve yakın bir fetih...”

³⁷ 33 / 27: “(Allah) onların yer(ler)ine, yurtlarına, mallarına ve ayak basmadığınız topraklar(ın)a sizi mirasçı yaptı. Allah her şeye gücü yetendir”.

den afitâb-ı ³⁸إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا

tulû‘ ve suţû‘ (10a) eyleyüb mücâhidîn üzerine pertev-i şeref ü iķbâl ve şu‘le-i se‘âdet ü iclâl şaldı. Ve mehebb-i عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَن يُهْلِكَ وَعَدَّكُمْ اللَّهُ مَغَانِمَ كَثِيرَةً تَأْخُذُونَهَا ⁴⁰ den nesîm-i ³⁹عَدُوَّكُمْ وَيَسْتَخْلِفُكُمْ tenessüm ve tebessüm edüb müvâhhidînin kulûbuña hayât-ı ebed ve şafâ-yı sermed bağışladı. Elhamdülillahi ‘alâ tevâtür-i ni‘amih-i ve terādûf-i ‘âlâihi, nitekim sürüş-i ğayb ki mübeşşir-i bîreybdir, hâmiden ve şâkiren bu feth-i ‘azîmin târîhinde ⁴¹الحمد لله حمدا كثيرا dedi. (10b)

Bâbu Evvel:

Meşâyih-ı ‘izâmdan ve evliyâ-yı kirâmdan baş-ı zamân ve tayy-ı mekân ve suver-i muhtelif ile ve mecâlis-i müte‘addidede bir anda huzûr (gibi) zâhîr ve şâdir olan menâkıbıñ beyânındadır. Bilgil kim bu menâkıbuñ fevâ’idi bi-ḥadd ve ‘avâ’idi lâ-yuḥşâ ve lâ-yu‘addır. Cümlesinden biri Mi‘râc-ı Resûl’de (şallallahu ‘aleyhi ve sellem) ve aḥvâl-ı kıyâmetde tereddüd edenlerin şübhesin def‘ eder ve sū-i zannını def‘ eder. İtikâd edenlerüñ yakiniñi ziyâde

³⁸ 48/1: “Muhakkak ki Biz, sana apaçık bir fetih verdik”.

³⁹ 7/129: “Umulur ki Rabb’iniz düşmanlarınızı yok eder ve sizi yeryüzüne halifeler kılar”.

⁴⁰ 48/20: “Allah, size alacağınız pek çok ganimet sözü verdi”.

⁴¹ “Allah büyüktür, çok temiz ve mübârek hamdler Allah’adır”. Rifa’a b.Rafî’ - Hidâyetü’rivâye-1/443.

edüb imānını münevver ve albini kemāl derecede mutahhar eyler. ‘İlmini a‘yān ve bu tadīii(23a) imināna iletür.(23b)

Hikāyet:

eyu’-üyū İbnü’s-Sekīne Hāzretleri’ni (uddise sırruh) bir uyumcu müridi var idi. Anı izmeti ol idi Cum‘a günlerinde ofīlerin seccādelerini⁴² cāmilere iletüb döerdi. Ve namazı ıldıklarından sora yine devirib hānıkāha iletürdi. İttifāk bir Cum‘a günü yine ‘ādet-i ma’hūdesi üzre ofīlerin seccādesii bir yere baladı ki cami‘e iletüb döeye. Ve gönlüyle etdi ki henüz vakīet vāsi‘dir. Evvelā varub Dicle‘de Cum‘a uslū edeyin ba‘dehu gelüb seccādeleri mescide ileteyin dedi. Pes varub Dicle kenārında oyundu ve beline setr-i ‘avret iün bir mi‘zer tıutundu. Ve uya girüb birkaç kere tıaldı. ünkü (27b) uda tara ıdı gördü ki ol yer Dicle kenārı deildir ve cāmesi daı yok. Muteayyir oldu. Āır bir kimesne bulub ordu ki bu yer ne yerdir ve bu u ne udur. Ol kimesne etdi bu u Nīl‘dir ve bu ara Nīl kenārıdır. Dervīin taayyürü daha zıyāde oldu. Etdi Sūbhane‘llah, ben Badad‘da Dicle‘ye girdim, imdi Nīl-i Mıır kenārında n‘eylerem. Ne tıurfa ayāl ve ne ‘aceb hāl olur. Āır bu taayyür ile sürüb Mıır‘a geldi. Hemān belinde bir mi‘zer var idi. Bir midār bu ayretle aaı yuarı gezdi. Nāāh yolu bir uyumcu dükkānına uğradı. Gördü ki

⁴² B.N‘de” cum‘aların seccādelerini”eklindeir ki yanlıtır.

sünnet üzerine bir pîr (kişi) kıyımculuk edib oturur. Bir zamân karşıısında tırdı. Kıyımcu pîr ferâsetle bildi ki, bu dervîşin şan'atdan hazzı vardır, hem vâkı'aya uğramışdır pes dervîşi mehakı-i tecribeye urdu. Gördü ki Dervîş şan'atda mâhîr hem kelimât u harekâtı vaķar u sekîne üzerine müeddeb şâlih kimesne. Kıyımcu pîr dervîşi tamâm-ı ri'âyet etdi ve arkasına kaftan geyürdi ve birkaç 'aķd imâme sarıverdi(28a) ve hânesine iletüb hoşça tıtdı. Ve salâh u sedâdın görüb⁴³ dervîşe mahabbet eyledi. Pîrîñ bir kıızı var idi. Nikâh ile aña verdi. Dervîş yedi yıl ol pîrîñ hânesinde bile oldu. Ve ol kıızdan üç ferzendi toĝdu. Ve yedi yıldan sonra bir gün ittifak Nîl kenârına vardı. Ve hatırına şuya girmek geldi. Beline bir mi'zer tıttı Nîl'e girdi. Birkaç kere batıttı çıķdı. Gördü ki ol evvel şat kenârında suya girdiĝi yerdir ve câmeleri Dicle kenârında nice koyduysa öyle tırrur. Fi'l-hâl giyinüb hânkâha geldi ve seccâdeleri dahî nice baĝladıysa hâli üzerine buldu. Aşhâb-ı hânkâhdan biri etdi seccâdeleri mescide iletmek ardınca ol ki ba'zı cema'at mescide gitmişlerdir. Dervîş dahî seccâdeleri götürüb mescide geldi. Ve seccâdeleri 'âdedi üzerine yerli yerine şaldı. Ve namâz edâ olunduķtan sonra hânkâha götürdü. Ve ta'accüb ederek ta'cille hânesine gelüb oturdu. Ehl-i beyt'i etdi mihmânlar çün balık(28b) pişürmek emretmiş idiñ. Balık pişti mihmânlar kanî. Dervîş varub mihmânları getürdi. Oturub balıĝı yediler ve şükrün

⁴³ S.N'de şalahı sedâdın gördü...

dediler. Miḥmānlar yerli yeriñe gitdi ve Dervīş sürüb Şeyh İbni Sekīne Ḥazretleri'nin önüne geldi ve kendisine vāqı' olan ḥāleti söyledi ve sergüzeştiñi bir bir ḥikāyet eyledi. Ve Mışır'daki evlādıñı 'arz edüb izhār-ı şevk gösterdi. Şeyh daḥī Dervīş'e yoldāş қоşub Mışır'a gönderdi. Rūzigārla Mışır'a varub ḥātunuñu üç ferzendiyle alub Bağdad'a getürdi. Ve Şeyh'in ḥuzūruña varub du'ālar eyledi ve ḥātunuñu evlādı ile alub getürdiğini söyledi. Şeyh buyurdu ki ey Dervīş ol gün Dicle kenārıñdaki şuya girüb saña bu vāqı'a oldu ḥātırında ne vardı. Dervīş etdi ol gün ḥātırına bu āyet ḥuṭur etmişti ki kıyāmet-i kübrā ḥaqqında Ḥazret-i Hāk Sübhānehu buyurdu ki ⁴⁴مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ

ya'nı yevm-i kıyāmetiñ mikdārı elli biñ yıldır. Bu nice müyesser ve ne resme muṭaşavverdir deyü göñlüme bir dağdağa(29a) ve nizā' düşmüşdü. Şeyh etdi bu vāqı'a saña Hāk Sübhānehu ve Te'alā tarafından rahmet ve ināyet ve sebep-i hidāyet olmuş ve seniñ işkālını def' edüb imānını ve itikādını taşḥīḥ eylemiş. Hāk Celle ve 'alā kādir-i muṭlaqdır ki, ba'zı bendeleriñe nisbet bir zamānı bast edüb tamām uzun göstere. Ma'a hāzā yine ol zamān sā'ir bendeleriñe nisbet kışa ola. Ve kabz zamānında daḥī ḥāl böyledir

⁴⁴ 32/5; Müslim, Rakam, 987: "Kıyamet gününün miktarı elli bin senedir".

ki, Hâzret-i Haḳ Sübhānehu ba‘zı uzun zamānı ba‘zı bendesiñe nisbet ḳaṣîr göstere(29b) ⁴⁵ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

Hikāyet-i Eflātūn-i İlāhî: (86b-92a)

Üstādım Mevlānā Aḥaveyn’den raḥmetu’llahi Te‘alā ‘aleyh ki erbāb-ı takvādan ve aşḥāb-ı fetvādan idi, mesmū’dur ki etdi İskender-i Yūnānî ki rub’-i meskūnun sulṭānı ve zamānının şāḥib-ḳırānı idi, maḳṣūd edîndi ki bir feylesof-i kāmîl ve bir ‘ālim-i ‘āmîli mürşid edînüb umūr-i dîninde aña müraca‘at ve aḥvāl-ı dünyāsında añınla müşāvere eyleye ki dîn ü dünyānıñ se‘ādeti ve iki cihānıñ siyādeti mücāleset-i ‘ulemā ve mu‘amelāt-ı hükemā ile olur. Nitekim buyurmuşlardır: “Terākḳiyü’l-‘uḳalā bi-mücāleseti’l ezkiyā.” Şek yokdur ki erāzîl ile münāsebet ve edānibirle müşāhebet sebeb-i veḳāḥat ve mu‘cib-i ḳabaḥatdır. Ve ihtilāf-ı ‘ulemā ve irtibāt-ı hükemā dîn ü devlet ve şeref-i se‘ādet esbābındandır. Pes bu emre bināen İskender murād edîndi ki, ḳıyāsetle ma‘rūf ve firāsetle mevşūf bir ḥakīm-i zü-fünunu ve bir ḥalīm-i reh-nümünü nedīm-i ḥazret edînüb her zamānda dîn ü devletden behremend ve cihānda ḳadr u şevketle şöhre-bend ola. Felā büdd bu maḳūle bir şāḥib-i se‘ādetin fikriñi iş ve memleketinde teftiş edîndi. Ḥaber verdiler ki, vilāyet-i Engürus’a

⁴⁵ 11/4: “Cenâb-ı Hak dilediğini yapmaya kâdirdir”.

ķarīb bir nāhiyede (87a) esrār-ı hıkmete vukūf bulmuş ehl-i küşūf bir feylesof vardır ki, rüzigārın vahīdi ve mülk ü diyārın ferīdidir. Dünyādan inķita‘-ı küllī edüb bir şavma‘ada rüz u şeb riyāzet ve tā‘at u ‘ibādet üzerinedir. Kuvvet-i tezkiye ve kudret-i tasfiyebirle ‘ulūm-ı riyāzī ve ilāhīye ve esrār-ı nāmütenāhīdirler. Reisü’l-hükemā ve merci‘ü’l-‘ulemādır. İki bölük şākirdleri vardır ki andan tahsīl-i ma‘rifet ve tekmīl-i tarīkat ederler. Bir sınıfına İşrakıyyun derler ki, leyl ü nehār pīşeleri ‘uzlet ü hālvet ve endīşeleri keşf-i esrār-ı hāķīkatdır. Bunlar aşhāb-ı riyāzet ve erbāb-ı istifāzetdir. Ve bir sınıfına meşşā‘ün derler ki şugulleri kāh istifāde ü kāh hīzmetdir, kāh ihtilat u kāh ‘uzletdir. Bunlar hullān-ı dirāset ve ihvān-ı firāsetdir. İskender, Eflātūn-i İlāhī’nin şöhetine tālīb ve hīzmetine raķīb oldu. Pes havāşıñdan⁴⁶ bir merd-i suhāndan ve bir kāmīl-i ehl-i beyān bulub añı raķbet-i (87b) tam ve ‘izzet ü ikrām ile da‘vet için risālete gönderdi. Tuhfeler ve hediyeler ve luţuflar ve ‘aţiyyeler veripdi. Tenezzülātla bir nāme yazub şīkestelikler ve dil-bestelikler ‘arz eyledi. Ol resūl-i nām-dār dahī sürūğ (rüzigār ile) Eflātūn-i İlāhī’niñ olduğı diyara geldi. Memleket kavmiñden sorub Eflātūn’un haberin aldı ki, işbu kūhsarıñ ardında āb u hevāşı laţif bir şahrā-yı şerīf vardır ki felek-āyīn birbiri içinde ol şahrāniñ kenāriñda ‘uzlet aşhābı için bir nice şavāmi‘ve hālvet erbābı için birkaç mecāmi‘ bünyād olunmuşdur. Eflātūn-i İlāhī müritleriyle ve

⁴⁶ S.N: Pes havāşıñdan bir merd-i.....

ser-cümle müstefidleriyle ol hücrelerde (sâkinler ve ol şavma'alarda mütemekkindirler.)⁴⁷ İskender'in resûlü çünkim Eflâtûn-i İlâhî'nin memleket kavmiñden haberin aldı sürüb ol kûhsâr-ı gerdûn-vaqâra geldi. Akşam erişüb ol gece anda şabr u sükûn (ve yarındası 'azm-i Eflâtûn etdi)⁴⁸ ve ol Felek gibi dağdan 'ubûr u mürûr edüb âfîtab-ı 'âlem-ţâb gibi şahrâ-yı Eflâtûn üzerine pertev-i (88a) iķbâl ve şu'le-i iclâl şaldı. Ne görse (ki) ol şahrâ heyûl-u merâķib ve sipâhu mevâķibbirle tölmuş hümâ-zıll günlükler ve encüm-menâzil-serâ perdeler şahñ-ı zemînden çerħ-i berîne peyveste olmuş. Bir vecihle vermedir almadır ve bir tavşîle varmadır ve gelmedir ki seyredenlere kesretinden hayret ve nazâr kılanlara şöhretinden 'ibret hâşıl olur. İskender'in resûlü anı görüb mütehayyir kaldı. Ve ol leşkere yakın olub serhenglerden⁴⁹ haber aldı ki işbu leşker-i gerdûn- mesâir ve bu tertîb ü tezyîn-i encüm-mefâķir Eflâtûn-i İlâhî'nindir ve bu etbâķ-ı âsumâne mânend şâyebânlar anın bârigâh-ı 'âlem-penâhıdır. Resûl-i İskender ta'accüb edüb etdi: "'aceb hikâyet ve ğarîb rivâyetdir. İskender'e bunun içün bir hakîm-i 'uzlet-güzîñ ve bir 'âlim-i kûşe-nişîndir derlerdi.⁵⁰ Bu ĥod 'âlemin şâhı ve cihânın şâķib-külâhı imiş. İskender buna nûĝer ve bende-i fermân ber olmaĝa yarar. Ben

⁴⁷ Parantez içindeki ifade B.N'de yoktur.

⁴⁸ Parantez içindeki ifade B.N'de yoktur.

⁴⁹ Ve ol leşker yakın varub serhenglerden...

⁵⁰ S.N: Kûşe-nişîndir dediler.

bunuñ huzūruñda ne yüzden maḳālāt ve nice ‘arż-ı risālet edeyim deyüb bī-huzūr oldu. Bu esnāda iken (88b) ḥācibler yürüşüb geldiler ve se‘ādet ü ikbāl getirdün deyüb ‘izzetler ve ḥürmetler etdiler. Önüne düşüb bir ‘ālī bārigāhe ve bir dil-keş ḥārigāhe götürdüler ki, derūnu ḳaşr-ı cināndan enver ve eyvan-ı Keyvāndan berter. Ve anda ḳondurub gūna-gūn nüzül-ü ni‘metler ve ziyāfetler ve ri‘āyetler etdiler. Ve bir zamāndan soñra pādīşāhımız seni ister deyüp Eflātūn-i İlāhī’nin huzūruna alub vardı.⁵¹ Bir Süleymānī dīvān seyreyledi ki, ne işitilmiştir ne görülmüş. Şadr-gāh-ı dīvānda cevāhırle muraşşa‘ bir şehir-i yār-ı şāhib-vaḳār ve bir pādīşāh-ı tācdār oturmuş ki mehābetinden Nerīmānların ödi şıdar. Başında gerdün gibi muraşşa‘ tāc ve ögnünde gün gibi mülemma‘ dībāc. Ḳafasında perī-peyker dilberler ve melek-manzar semenberler ḳat ḳat olub ṭurmuşlar. Zer-beft atıslara ḡarḳ olub ellerin tīg ü ḥançerlere urmuşlar.(89a) Ve ḳarşusunda erkān-ı devlet ve a‘yān-ı millet şaf şaf ḳullar el bağlayub ḥayret ü dehşetden baş aşağı şalmışlar. Sāir mīr ü sipāhının ve aşḥāb-ı kemer ve külāhının ḥesābını Allah bilür. Resūl-i İskender bu tertīb ü āyīni göricek ḥayretde ḳaldı. Bir zamān endişe vü tefekkür deryāsına cānın şaldı ki, bu resme şevket ü şavleti hergiz ne İskender’de görmüşdü ne ḡayrı yerde. Āḥir (kendüyi dirüb) ileri varub baş urdu ve zemīn-i ḥizmete yüzün sürdü. Du‘ā-yı devām-ı devlet-i şāhī şenā-yı kıvām-

⁵¹ S.N: Alub geldiler.

ı şavlet-i pâdişāhī eyledi. Bir zerrīn kürsi koyub işāret etdiler otur dediler.⁵² Eflātūn-i İlāhī luṭufla güftāre gelüb vahşet ü dehşet hicābın götürdü. İskender-i Yūnānī'nin ahvālinden su'āl ve etvārından keşf-i hāl eyledi ve bize seni göndermekden murādı ve fikr-i nihādı nedir dedi. Resūl-i İskender dahī ol tarafından tahiyetler (ve hizmetler) 'arz kılub etdi: (Ey Şehriyār) şehriyārımızın (heman) maqşūdu sizinle⁵³ izhār-ı muhalaşet ve i'lām-ı muhabbet ü me'vedetdür. (89b) gayrı ğaraż-ı niyyeti ve āhar mülāhaza ve ümniyeti yokdur dedi.)⁵⁴ Sevk-i kelām ve 'arz-ı merām bunun üzerine mütemādī olub işāret oldu hān(lar) çekildi, kāseler konuldu, ni'metler döküldü, şerbetler şunuldu ki biñ debīri cem' etseler ol ni'metlerin biñde birin yazub defter etmek müyesser ve muṭaṣavver değildir. Evvelki merāsīm-i ziyāfet ve levāzım-ı ri'āyet der-āyīn-i sultānī ve kânūnī şāhib-kırānī üzere gelüb tamām oldu. Ni'metler yenildi, şerbetler içildi, sofralar götürüldü, du'ālar denildi. Resūl-i İskender'e hıl'at ve icāzet verilüb yine maqamıña geldi. Lākin bu ahvāl ve etvāre dem-beste kalub fikr-ü hayret deryāsına daldı ki, 'arz-ı risālet ve murād-ı 'aşlīden maqālāt etmeğe mecāl olmadı. İskender'e varıcağ ne diyeyim ve ne yüzden cevāb vireyim deyüb endişelere batdı. 'Ākıbet bu fikr ü hayalle uyku ğālib olub yatdı. Çünkim āşār-ı seher zuḥur edüb çehre-i 'ālem

⁵² S.N: İşāret etdiler oturdu.

⁵³ S.N: sizlerinle

⁵⁴ Parantez içindeki bölüm B.N'de yoktur.

münevver ve nesīm-i şubḥ-dem teneffüs eyleyüb meşām-ı cihān mu‘attār oldu.(90a) Resūl-i İskender yerinden kalkub etrāfına nazar şaldı. Ne görse ki ol şahrā-yı ‘ālī şöyle bī-kes ü ḥālī, ne tertīb-i şāhī ve ne tezyīn-i pādīşāhī ve ne sipāh u leşker ne hıyām u ne ‘asker ve ne sāyebānlar. Kendünün cāy-gāhı bir dıraḥt-ı sāyedār. Ne ol var ne bu var. ⁵⁵ ليس في الدار غيره ديّار

Müteḥayyir olub etdi: bu ne ‘aceb ḥāl ve ne (turfā) ḥayāl olur. Bunun gibi encüm-şümār leşker ve gerdün-medār ḥaymeler bir geceniñ içinde қande gitdi ve ne yere ‘azm etdi ki ańdan hergiz eşer ve kimseye ḥaber yokdur. (Ve) üstümdeki ḥargāh-ı felek-penāhı dalar ḥaberdār olmayam ve altımdaki taḥt-serīr-i gerdün-nazīri çekeler bī-dār olmayam deyüb müteḥayyir dururken gördü ki qarşudan bir za‘īf ü naḥīf kimesne kendüye doğrulub gelür. Göñlüyle etdi, ümididir ki, bundan ḥaber alam ve kışşanın aşlın bilem. Pes ol kimesne yakın erdi ve gelüb selām verdi ve etdi: “Sizleri perimiz Eflāṭūn-i İlāhī ister, buyurun. Ve her ne ki risālet hizmetidir ‘arz edüb cevābın görüñ. Resūl-i (90b) İskender etdi: Eflāṭūn-i İlāhī kandedir.” Ol kimse etdi: “İşte şunda şavma‘aları olduğı mekāndadır.” Pes rehberlik edüb bir miktar gitdiler, şavma‘a-ı Eflāṭūn-i İlāhī’ye yetdiler. Gördi ki dervīşāne (bir

⁵⁵ “Evde ev sahibinden başkası yoktur”. (Muhammed er-Rişheri, Mevsuātu Târihil-Akâid ve’l-Kevun ve’l-İnsan beynel-Hakika ve’t-Tezvir, C.4, s.425; el-asru’ Abbâsî, Dîvân, lâ ente ente vela’d-diyâri diyâr).

kâşâne) ve fakîrâne (bir hâne) bir cānibe işāret (olub) içeri girdi. Bir қaranū bucaқda bir pīr-i fānī mānend-i şem‘-i nūrānī bir siyāh şal içinde hoş-hāl ve fāriғu‘l-bāl vücūdu hayāle ve қāmeti hilāle dönmüş āfiṭāb-ı ‘ālem-tāb gibi nūr-i cemālī dırahşān ve deryā-yı ifādāt-nişāb gibi hūsn-i maқālī dūr-efşān, resūl-i İskender’i yanına alub luṭufla söyledi ve risāletden ğaraz nedir deyū teftiş eyledi. Resūl-i İskender daḡī nāmeyi önünde қoyub İskender dilinden du‘ālar kıldı. Çünkim nāmeyi okuyub mażmūnun bildi, etdi: İskender’e benden selām eyle ve benim lisānımdan aña söyle ki, ben bir pīr-i ‘uzlet-güzīn ve bir fakīr-i ḡalvet-nişīnim. Kārım ḡumūl-u inzivā ve şuğlum ferāğ u ihtimādır. Қūt-i lā yemūta(91a) dünyā vü devlete ğayr-ı ṭāmi‘im.⁵⁶ Ol bir şehriyār-ı kām-kār ve bir pādīşāh-ı şāhib-iftihārdır. Pīşesi dār-u ġīr-i darb u ḡarb ve endīşesi saltanat-ı mülk-i şarқ u ğarbdır. Rūz u şeb bu fānī ‘izzete ṭālib ve işbu muzahref devlete rāğıbdır. Ol ki ehl-i Mevlā’dır, erbāb -ı ‘izzet ü cāhla⁵⁷ ve aşḡāb-ı taḡt u külāhla müşāḡabet etmez. Ve ol ki ehl-i dünyādır kimseye naşīḡat edemez. Zīrā kişi kendi ef‘ālından ve mutṭaşıf olduğı aḡvāldan söylemek gerek ki, nüfūsda te’şīri ve қulūbda yeri ola. İskender’e söyle ki dā’imā aşḡāb-ı enşābı ve her zamān erbāb-ı aḡbābı ri’āyet eylesün.⁵⁸ Şunlar ki қadīmū‘l-eyyāmdan ḡānedān şāhibleri ve ‘izzet ü ḡürmetle gelmişlerdir,

⁵⁶ S.N: Ve dünyā devletine ğayr-i ṭāmi‘çün

⁵⁷ S.N: Erbāb-ı ‘izz ü cāhla

⁵⁸ S.N: her zamān erbāb-ı iḡsānı ri’āyet eylesün

ānlara himmet eylesün. Eger memleketde zulüm dahî ederlerse hâlâyıkın ānlara inkıyâdı ve ittibâ'ı sebebiyle kişver âsûde olur. Ve re'âya nizâm ve intizâm bulur. Ve ger âhîret ahvâlîna müzekkir bir vezîr isterse şâkirdlerimde dâniş ü ma'rifet ve kemâl u hikmet (91b) ehli çokdur. 'Arz edeyim kim⁵⁹ kabûl ve ihtiyâr ederse seniñle bile irsâl edeyim. İskender'in Resûlü Eflâtûn-i İlâhî'nin bu cevâbı imtina'ını ta'allül ve kıadr-i İskender'e nokşân u tenezzül fehmedüb ikdâm etdi ki: Ey pîr-i dânâ ve ey hakîm-i tüvânâ, İskender, Qahramân-ı zamân ve şâhib-kırân-ı devrândır. Hâk-i pâyi kimyâ-yı se'âdet ve hizmet-i dergâhı sebeb-i kıadr u siyâdetdir. Anuñ fermânîna muhâlefet ve anıñla bu yüzden mu'amelet gerekmez ki, kelâmu'l- mülûk mülûkü'l kelâmdır ve ulû'l-emr'in hükümüne ita'at ve zevi'l-kadriñ şöhetine rağbet gerekir. Eflâtûn etdi: Ey civân-ı hüşmend ben seni 'aql u dâniş ü hikmetden behremend şanurdum ki resûl olanlar mürsîlinin lisânı ve dâniş ü hikmet tercümânı olur. Dün benimle ne vechile muşâhabet kıldıñ ve kıadr ü menziletimi ne yüzden bildiñ. Ol gördüğün âyîn-i pâdişâhî ve tertîbât-ı nâ-mütenâhî hod ser cümle benim idi. Añ güzâf-ı nâçiz bir hayâl şa'bede-âmiz mi zannettiñ. (92a) Bi'izni'l-lahi Te'alâ kıadırım ki medd-ed'duhûr ve'l-a'sar ol tertîb ve âyînle leyl ü nehâr taht-ı saltanatda kıamrânlıklar ve cihân-bânlıklar eyleyem. Lâkin bu fânî devletle memkûr ve işbu müzahref

⁵⁹ S.N: 'Arz-ı ahval edeyim...

salṭanatla Hâk' dan dūr olmak istemezem. Pes bir kimseye ki Hâk şubḥānehu ve Te'alā bu kadar rütbet ve bu denlū menzilet vere anıñ selātīn-i dünyāya meyl ü raġbeti mi olur. Ve Hâk Te'alā'nın hizmetinden ğayrıya kaşd u 'azīmeti mi olur. Hem resūl-i İskender bildi ki, dünki tertīb-i şāhī ve tezyīn-i pādīşāhī ne imiş. Pes mülzem-i hacīl olup etdi: Fermān cenāb-ı fāzilet-me'ābınızın ve cevāb hazret-i ḥikmet-nişābınızındır. Pes Eflātūn-i İlāhī, şākirdlerini da'vet eyleyüb cümle cem' oldular ve kendü bu kışşanın beyānı ile zebāna geldi. Sem' oldular.⁶⁰ Kimsesi İskender'in hizmetini ve Eflātūn-i İlāhī'nin fırkatini ihtiyār etmedi. Āḥirü'l-emr Āristo ki, re'isü'l-meşşā'ındı. Aña iqdām ve hizmet-i İskender'le ibrām eyledi. Üstādının emrine muḥālefete kādır olmayub nāçār kabūl etdi (92b) ve ol resūl-i maşlahat-güzāra bile қоşulub gitdi. Bu kışşadan sāmi'ine hisse oldur ki, pādīşāhlar ḥikmet aşḥābını ve ma'rifet erbābını nedīm-i hazret ve celīs-i şöḥbet edīnmek gerekdir ki tā se'ādet-i dünyā vü dīn ve rızā-yı Rabbu'l-'ālemīn taḥşīl edeler. Ve Eflātūn'un pend-i sūdmendīni vird-i evkāṭ eyleyüb ḥānedān şāḥiblerini ve enşāb-ı şeref-nişāb ilerü çekeler. Ve bunu daḥī yaḳīn bileler ki ve muḥaḳḳaḳ kılalar, şunlar ki Hâk'la āşinā olmuşlardır ve nūr-i 'irfānla rüşenā bulmuşlardır, selātīn hizmetinden firār ederler. Eger ibrām u iqdāma uğraşalar i'tizār ederler.

⁶⁰ S.N: Ānlar daḥi müstemi' oldular.

Beyt: (93a)

Selāfīn ṭāpūsun kılmaḡlar añlar

Meḡellet ḡārına ilmezler añlar

Yuyub dilden ḡubār-ı māsivāyı

Ṭutarlar elde zühed-i Ḥaḡ-nümāyı

Olarıñ ḡiḡmeti dilden du‘ādır

Olar dün ü gün nedīm-i kibriyādır (93a)

Nazm: (161b-162a)

Yeter ol Lāmi‘ī efsāne perdāz

Ḥaḡīḡat sözleriñden kıl ser-aḡāz

Ki ‘ālem dedigiñ ‘ayn-ı elemdir

Çek añdan el serāpā naḡş-ı ḡamdır

Ƙo dīnārīñī āhīr nārīñī gör

O bāzārīñ şoñunda zārīñī gör

Mevtiñden evvel āhīr mā-ħaşal et

Hemīşe devletiñde şun ‘amel et

Eğer ferzend eğer ħāl u eğer ‘am

Ƙamūsı pāy-bend-i miħnet ü ğam

Şu yükler kim bugün püştüñde vardır

Ĥesābı kim her engüştüñde vardır

Anuñçün etme cānıñ pīç der-pīç

Şayādursun Ƙamūsı hiçdir hiç

Yürü Sīmurg-āsā cāvidāne

Ƙana‘at Ƙāf’ıñ eyle āşiyāne

Nedir toprağa bunca naķş u nîreng

Şoñ ucu levh-i kabriñdir kuru seng

Büyütmek kapuñu şāhım değil yol

Ki ardınca k̄ala aęzıñ açıb ol

Niçün oldur dilek dībā-yı fāh̄ir

Kefendir çün libāsı cismiñ āh̄ir

Ne beslersin bu cism-i tīre-cānı

Ķılarsıñ tu‘me mūr u māre añı

Sihr-āyīn edersin bāş-ı enfās

Diliñ āyīnesiñde kalmaya pās

Var olma gāv u h̄ār gibi ‘alef-h̄ ār

Ki olmayasıñ gāv u h̄ ār gibi h̄ ār

Mesîhâsın eger cān-perver iseñ

Çekersiñ bār-i miḥnetler ḫ ũr isen

Dilerseñ cāna peyvend Hudā'dan

Ṭa'alluḫ riştesiñ kes māsivādan

Ṭa'alluḫ pā-bend-i cān u dildir

Ṭa'alluḫ keştî-i deryā deġildir

Ḳo fānî 'aşḳıñı bāḳî gerekse

Nevā ḳıl bezm-i 'uşşāḳı gerekse

Vücūd esbābı heb teşvîş-i cāndır

Ādem mülküne ḳaç dāru'l-emāndır

Aḳıt her dem gözüñden āb-ı Nîl'i

Hevā çeşmiñe çek 'aşḳ ile mîlî

Ṭama‘ kes çerh-i pür-aḥterden ey dost

Bu ejder şīrlerden yüzdürür post

Ḳurar taḥcīriñ için dām-ı tezvīr

Peleng olur geceyle gündüzün şīr

Çü sāhin-veş maḳarriñ dest-i şehdir

Nüçün ser-bend-i çeşmin bu külehdır

Gözüñ aç eyleyüb terk-i külāhı

Fezā-yı ḳudsu seyrān et kemā hiy

Yeter dur kün fe-kān ma‘mūresinde

Semā‘ ur lā-mekān maḳsūresinde

Yürü fırsat demiñi etme zāyi‘

Şāḳın ferdāya naḳdiñ etme bāyi‘

Mesihā-veş kor iseñ bu serābı

Tā içesiñ çeşme-hūrdan şarabı

Temmeti'l-kitāb bi-'avni'l-Meliki'l-Vehhāb

Fī şehr-i Receb min şuhūr-i sene 'aşrīn ve elf fī vaḳti'd-ḍuhā

ŞEREFÜ'L-İNSÂN

HAZĀ KĪTĀBU ŞEREFÜ'L-İNSĀN (1b)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ “فاتحة کنج کلام قدیم”

هَذَا كِتَابُنَا يَنْطِقُ عَلَيْكُمْ بِالْحَقِّ إِنَّا كُنَّا نَسْتَنْسِخُ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ⁶¹

Ecnās-ı sipās-ı hürşid-iķtibās u gerdün-esās u encüm-ķıyās ki miķyās-ı ‘uķūl ve havāşş-ı cinn ü nāşdan hāriķdir. Şol Hāllāķ-ı ‘ālem ve Rezzāk-ı benī ādeme, ki zerre-i hāķ-i kesīfe خَمَرْتُ ‘ālem ve Rezzāk-ı benī ādeme, ki zerre-i hāķ-i kesīfe⁶² طِينَةَ آدَمَ بِيَدِي أَرْبَعِينَ صَبَاحًا⁶² Muķtezāsınca ‘ayn-ı ‘ināyetle nazar kılıb kuţb-i devrān ve medār-ı ‘ālem eyledi.

Çün raķām-ı şūret-i ‘ālem zed O

Be-sikke be-nām-āver-i ādem zed O

Ve ķatre-i ma-i dā‘īfe

ثُمَّ أَنشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ⁶³

muķtezāsıñca sādef-i erhāmde terbiyet edüb zübde-i kevn ü mekān hulāşa-i benī ādem eyledi.

Ez şādef-i raķm be-yek ķatre āb

Dād cihān-rā güher-i bī-ķisāb

⁶¹ 45/29: “İşte bu, yüzünüze karşı gerçekleri ortaya koyan amel defterinizdir. Kuşkusuz biz bütün yaptıklarınızı yazdırdık”.

⁶² Kutsi hadis: "Âdem'in çamurunun şarabı sabahın kırkında elinde." İbn Ebi Cumhur, C.4, s.98.

⁶³ 23/14: “Sonra da onda başka bir yaratma meydana getirdik”.

Kārḥānesiñde kalem-i kudretle ⁶⁴ لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ

āfiṭāb-ı ‘ālem-ṭāb ve āsumān-ı şeref-nisāb gibi çehresiñ münevver(1b) ve ḥilyesiñ muṭahhar eyleyüb ervāh-ı kudse serdār ve eşbāh-ı ünse sipeh-sālār etdi. ⁶⁵ وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ
başına tāc-ı kerāmet urub ve kāmetiñe ḥil‘at-ı istiḳāmet geydürüb serīr-i ‘izzetde şehriyār ve mesned-i rif‘atde Hüsrev-i şehir ü diyār eyledi. فَالْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَ الْإِنْسَانَ عَلَى صُورَتِهِ وَخَصَّهُ مِنْ بَيْنِ الْخَلَائِقِ
bsririñde, كُلٌّ فِي نِعْمَةٍ ذَاتِهِ، الْأَلْسُنُ حَارَتْ فِي نُورِ وَجْهِهِ إِلَّا عَيْنٌ ⁶⁶

Ve şafāyih-i fū‘ād-ı pāk itikādiñı ve şaḥāyif-i cān-ı rüşen-nihādiñı şayḳal-ı envār-ı imān ile ve mūhre-i esrār-ı ‘irfān ile ṭāb-nāḳ u mu‘allā edüb cām-ı cihān-nümā-yı mülk ü melekūt kıldı.

أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ⁶⁷

Ve dimāğ-ı semā‘-simātiñı ve ‘aql-ı kudsi şıfatıñı eşī‘a-ı zāt u şıfat ile ve in‘ikās-ı pertev-i tecelliyāt ile mir‘āt-ı ‘avālim-i ceberūt etdi.

فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ ⁶⁸

⁶⁴ 95/4: “Biz insanı en güzel şekilde yarattık”.

⁶⁵ 17/70: “Ant olsun ki insanoğlunu kerem sahibi kıldık”.

⁶⁶ “Allah, Âdem’i kendi suretinde yarattı.” (Buhari, İstizan 1; Müslim, Bir 115)

⁶⁷ 7/54: “Yaratmak da emretmek de yalnız O’na özgüdür. Âlemlerin Rabb’i olan Allah, Şanı Çok Yücedir”.

⁶⁸ 23/14: “Yaratıcıların en iyisi olan Allah ne yücedir”.

Mazharî kerd küllî ü cāmi‘

Sırr-ı zāt u şîfat ez o Lāmi‘î

Muşhafî kerd cāmi‘-i āyāt

Hestîyeş gāyet-i heme gāyāt

قد عرضنا الأمانة فأبين أن Ber-semāvāt u ‘arż ve mā fi’l-beyn
يحملنها، وليس في الكون كائنٌ من كان كافلاً لها، فحملها الإنسان. ألم
تروا أن الله سخر لكم ما في السماوات والأرض، وأسبغ عليكم نعمه
ظاهرة وباطنة⁶⁹

hükmünce dürc-i vücūd-i insānīde oñ sekiz biñ ‘ālemi derç edüb
ol kadar teşrîfāt u tekrimāt ihsān eyledi.(2a)

له ما لا عين رأت ولا اذن سمعت ولا خطر على قلب بشر⁷⁰

⁶⁹ 31/20: “Allah’ın, göklerde ve yerde bulunan şeyleri hizmetinize verdiğini, nimetlerini gizli ve açık olarak önünüze bolca serdiğini görmez misiniz? İnsanlardan öyleleri vardır ki bir bilgi, bir rehber ve aydınlatıcı bir kitap olmadan Allah hakkında tartışmaya kalkışır.”

⁷⁰ “Allah Teâlâ: “Ben sâlih kullarım için hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın duymadığı, hiçbir insanın hatır ve hayal edemediği nimetler hazırladım” buyurdu.” (Ebu Hureyre’dan rivâyet edilen hadis, Buhârî, Bed’ü'l-halk 8, Tefsîru sûre (32), 1, Tevhîd 35; Müslim, Cennet 2-5. Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsîru’l-Kur’ân 33, 57; İbni Mâce, Zühhd 39).

Ve'l-hāşıl ol in'am u ikrāmıñ biñde biri ve 'öşr-i 'aşîri ne zebân-ı
kalemle tahrîr ve ne kalem-i zebân ile takrîr olur.

فسبحان من جعل خليفة من خلقته وشرفها بانواع الاحسان والجوع في
مراتب الكون واطوار الوجود متى خضعت لتكريمه الملائكة باسجود
كيفية ليس المرء يدركهن فكيف كيفية الجبار في القديم⁷¹

Bir 'İlîmdir ki, 'ilm-i kâdîmi cüz'î ü küllîyi muhîit ve bir kerîmdir
ki luţf-ı 'âmîmi ħ̣'âr u gülde basîit bir ħakîmdir ki mekes-i za'îfîñ
lu'âbîñdan şol kadar şehd-i şâfî eyler. Ki nûş-i dârû-yi 'âlemiyân
بَيِّضَاءَ لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ⁷²

âdemiyân olur. Ve bir 'azîmdirki, bir kirm-i nâhîfîñ dehâñî âbîñdañ
ol deñlü ħarîr-i şâfî eder ki tār u pûd nâsîc ü pürniyân ve sermâye-
i ħâcegân-ı cihân olur.

Zi ħûn müşk der-nāfe āhu küned

Lu'āb-ı mekes nûş-i dârû küned

⁷¹ “Meleklerin O’na secde secde ederek tesbihte bulunmalarıyla, halifelerinden birini halife kılan ve O’nu oluş mertebelerinde ve vücûd safhalarında çeşitli hayır ve açıklıkla/iştıyakla şereflendiren Allah’ın şânı ne yücedir. Bu insanın idrâk edemeyeceği bir keyfiyettir. Cebbâr olan Allah’ın kadîm keyfiyetini nasıl idrâk edecekler?”

⁷² 37/46: “Baş ağrısı vermeyen, sarhoş etmeyen, içenlere zevk bahşeden bembeyaz bir kaynaktan doldurulmuş kadehler sunulur”.

Zi ebr-i güher-pāş u katārat-rā

Der-ecvāf-ı aşdāf lü' lü' küned

فَسُبْحَانَ مَنْ أَعْطَى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدَى، وَلَيْسَ عَطَاءُ الْيَوْمِ مَانِعَهُ غَدًا⁷³

Ve peyveste hezār gül-deste-i taḥiyyāt-ı tām̄māt ve teslīmāt-ı sām̄iyāt ki rişte-i ḥulūş-i dil ü cān ve evtār-ı envār-ı imān ile bestedir. Ve ‘alāka u peyvendi ilā-infisām-i silsileti’z-zamān ve inkiṭā‘-i ḥabā‘ili’ d-devrān gayr-ı küsestedir. Şol rūḥ-i muḫaddesiñ (2b) meşhed-i münevverine ve ol kāl̄būd-i bī-denesin merḫad-ı müzehherine nişār olsun ki, kemāl-ı cāmi‘iyetiñe kelime-i أُعْطِيَ

جَوَامِعِ الْكَلِمِ⁷⁴

kelām-ı cāmi‘dir.

Ost ender vücd fi'l-vāḳi‘

Maḫhar-ı küll ü nüshā-ı cāmi‘

وَعَلَّمَكَ مَا لَمْ تَكُنْ تَعْلَمُ⁷⁵ Ve rıf at-ı maḫām-ı ‘ilm ü ma‘rifetiñe naşş-ı burhān-ı sāṭı‘dir.

⁷³ 20/50: “Musa: "Bizim Rabb'imiz her şeye yaradılışını veren, sonra da yol gösterendir." dedi. "Bugün verilen yarına engel değildir".

⁷⁴ “Bana kelimenin cami'leri verildi”. (Ebu Hüreyre'den rivayet edilen hadis: Müslim)

⁷⁵ 4/113: “Ve sana bilmediklerini öğretti”.

Beyit:

Levh-i ta‘līm-i nā-girifte be-ber

Heme zi-esrār-ı levh dāde haber

Nūr-i vücūd-i bī-sāyesi ve zāt-ı şerīf-i felek-pāyesi semere-i şecere-i vücūd ve şecere-i semere-i ihsān u cūddur. (3a)

.....
.....

Ānıñ evlād-ı tīniyye-i tayyibesi ve aḥfād-ı dīniyye-i sā’ibesi üzeriñe ve aşḥāb-ı ḥıyārı ve aḥbāb-ı kibārı üzeriñe olsun. Ki ḥayrū’l-beriiyye ve ednās-ı beşeriyyeden āriyyedir.

أُولَئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ وَأَيَّدَهُم بِرُوحٍ مِّنْهُ⁷⁶

Ṭahāret-i ezeliyye ve ebediyyeyle maḥşuşlardır nücūm-i çerḥ-i berīn-i hidāyet ve rücūm-i şeyātīn-i vāyetdürler.

أَصْحَابِي كَالنُّجُومِ، بِأَيِّهِمْ اقْتَدَيْتُمْ اهْتَدَيْتُمْ. هُمْ قَوْمٌ أَقْبَلَ سُبْحَانَهُ عَلَيْهِمْ بُلُطْفُهُ، وَجَذَبَهُمْ عِزُّهُ وَجَلَالُهُ بِعُطْفِهِ. سَبَقَتْ لَهُمْ مِنْهُ الْحُسْنَى، وَالزَّمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوَى. حَرَّقَ الْحُبُّ أَنْوَارَهُمْ، وَجَالَ حَوْلَ الْعَرْشِ أَسْرَارُهُمْ⁷⁷

⁷⁶ 58/22: “Onlar, Allah'ın kalplerine iman yazdığı ve kendilerini, kendinden bir ruh ile desteklediği kimselerdir”.

⁷⁷ “Ashābım yıldızlar gibidir, hangisine uyarsanız hidayet bulursunuz.” Onlar, Allah'ın kendilerine lütufta bulunduğu ve merhametiyle izzet ve celâlinin

Lāyih ez-rüy-i şān fūrūġ-i şafā

Fāyih ez-ḥoy-i şān şemīm-i vefā

Zirve-i himmetest menzīl-i şān

Ḥāmil-i devletest maḥmīl-i şān

Rüy-i şān āfitāb-ı rûz-efrûz

Rüşenā-yı fizā ve zulmet-sûz

Ḥubb-i şān delīl-i sıdḳ-ı vifāk

Buġz-i şān nişān-ı küfr ü niḫāk (3b)

Ḳurb-i şān pāye-i ‘ulūvv ü celāl

Bu‘d-i şān māye-i ‘utūvv ü ḡalāl

cezbettiği bir topluluktur. (Allah) onlara iyilikte bulundu ve onları takva üzere kıldı. Perde onların nurlarını yaktı ve sırları arşın etrâfında döndü.(Hadisin senesinde yer alan Selam b. Sellem isimli ravi hakkında alimlerin görüşleri; Ebu Kasım Beġavi, cidden zayıftır; Beyhaki: Zayıftır; Ebu Cafer Ukayli: Hadislerine uyulmaz; Ebu Hatim Razi: zayıftır; Nesai: metrûktür; Ebu na‘îm: metrûk.)

Ger be-pürsed zî āsumān bi'l-farz

Sâil-i “men hıyāru ehli'l-‘arz”

Be-zebān-ı melâik ü encüm

Hiç lafzî ne-yāyed illā hüm

“Hüm gıyūsü’n-nedā izā vehebū

Hüm lüyüsü’s-serā izā nehebū”

Rızvānu’llahi ‘aleyhim ecma‘în ilā yevmi’d-dîn

Āmin yā Mu‘în

Münācāt:

İlāhî şol günde ki bâdiye-i ‘aşk u muhabbet dil-teşnelerini bâde-i re’fet-i cān-perverinle ve zülāl-ı ‘atıfet-i safā-küsterinle sîrâb u şādâb edesiñ. İlāhî ol demde kim hâviye-i derd ü kürbet ciğer-suhtelerine nesīm-i ‘ināyet-i ruḥfezān ile ve tesnīm-i himāyet-i dil-küşān ile teselli ve teşeffî veresiñ. İşbu ḥasret ü fîrāk odiña yanmış ḥaksār u bād peymāların ve ḥayret ü iştîyāk dūduña boyanmış siyāh rüzigar u hod nümāların cān-ı bî-minnetinle ve

nesemât-ı merhâmet-i pür mevhibetiñle ravḥ u rāḥāt ve feth ü ifāḫat
'atā eyle.

Be-civār-ı ḥodem rehī bi-nümāy

Der ḥārīm-i dilem derī bi-küşāy

Vā rehānem zi-neng-i ın tengī

Be-resānem be-reng-i bī-rengī

Bu neş'et-i ūlāda tevḥīkiñi refīk ve taḥkīkiñi mürşid-i ṭarīk eyleyüb
sicc-i seciyyet ü ṭabī'at darlığıñdan ḥalāş edüb ve kayd-ı şehvet-
gaḫlet giriftārılığıñda necāt verüb ol neş'et-i uḫrāda maḥz-ı faẓl u
mekremetiñle ve mezīd-i luṭf u mağfīretiñle hevā-yı fezā-yı ḳudsün
ṭā'irleriñden ve finā-yı serā-yı ünsün zā'irleriñden (4a) eyleyüb
teşrīf-i ıtlak u ḥuzūr ve ḥıl'at-ı şafā vü sürūr erzānī ḳıl.

Nazm:

Ġāib ez men merā ḥuzūrī baḫş

Be-sürūr-i resān u nūrī baḫş

Raht der dār-ı mülk-i dīnem ne

Cāy der kişver-i yaķīnem dih

Eger bu bendegān-ı bī-miķdār dāmān-ı libās-ı ‘işmet ü ‘iffetiñi bī-bāklıkden ālāyiş-i zillet ile ālūde ü nā-pāk ettilerse señ ol zāt-ı muķaddesiñ ve şıfat-ı bī-denesiñ hürmetiñe āb-ı mağfiretiñle yuyub münevver ü muṭaḥḥar ve güneş gibi āyīne-manzar eyle.

Beyt:

Ger men ālūde dāmānem çi ziyān

Heme ‘ālem güvā-yı ‘işmet-i tüst

Ve ger bu zerregān-ı hāksār girībān-ı pelās-ı ta‘at-ı ‘ibādetini küstaḥlıķdan dest-i ğafletle çāk eyledilerse pes şol fażl-ı tāmminiñ ve ihsān-ı ‘ammıñ ‘izzetiñe ‘ayn-ı ‘ināyetiñle nażar kılub cāme-i dürüst ü pākize-gevher eyle.

Āniñ kim ‘abā’sıña etdiñ nażar

Ḳılar ḥıl‘at-ı perniyāndan güzer (4b)

.....

.....

Ahyâr-ı dîn ve erbâb-ı yakîn yanına (rıdvānu'llahi 'aleyhim ecma'in) berāhîn-i 'aqlîbirle müberhen ve delâil-i naqlîbirle müteyakkan olmuştur ki, bünyân-ı dîn-i İslâm ve eyvân-ı nizâm u intizâm çihâr rûkn-i erfa' ya'nî (5a) kavâim-i erbâ' üzerineurulmuştur. Evvel tevhîd-i Hudâ'ya i'tikâd ve şânî nübüvvet-i enbiyâya inkiyâd ve şâlis irtikâb-ı evâmir ü ictinâb-ı nevâhî ve râbi' du'â-yı devlet-i pâdişâhîdir. Ki sâye-i himâyetiñde ve ketif-i ri'âyetinde sipâh u re'âya ve kâffe-i berâya âsûde ü hoş-hâl ve günûde ü müreffehü'l-bâldır. Vücûd-i şerîfi ve 'unşur u laţîfi cihânîñ rûhu ve se'âdetleriñ fütûhudur. Hülâsa-ı kârhâne-i icâd u tekvîn ve sermâye-i devlet-i dünyâ vü dîndir. Âsitâne-i siyâdet âşiyânesi ve südde-i se'âdet kâşânesi melâz-ı melhûfîn ve melce-i mazlûmîndir. Ki ⁷⁸السلطان ظل الله في الأرض يأوي إليه كل مظلوم

Hemîşe dîn-i girdigâr-ı celîl

Mümehhedest be şimşîr-i şehriyâr-ı aşîl

'Ale'l-huşûş şol şehriyâr-ı mu'azzam ve cihândâr-ı müfehham ki mülk ü millete ve dîn ü devlete nokta-ı medâr ve

⁷⁸ "Sultan, yeryüzünde Allah'ın gölgesi, bütün mazlumların sığınağıdır". (Aclunî, 1/521)

sebeb-i sükûn u karar olmuştur. Ve nüh âbâ'-ı saltanat-şî'ardañ yâdigâr ve mefhâr-ı selâtîn-ı rûzigâr olmuştur. Zât-ı melekiy-yi şıfatı ve şân-ı felekiy-yi simâtı rûknü'l-İslâmî ve'l-müslimîn ve kehf ü aşhâbi'l-'ilmi ve'l-yakîndir.

Elâ ve huve's-Sultân ibnü Sultân vâriş-i taht-ı Süleymân mefhâr-ı 'âl-i Osmân şâhib-kırân-ı zamân (5b)kağramân-ı kevn ü mekân râfî'-i râyet-i 'adl ü ihsân kami-i bünyân-ı küfr ü tuğyân Hâzret-i Sultân Süleymân bin Selîm Hân bin Bâyezid Hân bin Muhammed Hân bin Murâd Hân bin Muhammed Hân bin Bâyezid Hân bin Murâd Hân bin Orhân bin 'Osmân halleda'llahu Te'âla Sübhânehu milkehu ve sultânehu ve edâme 'ale'l-'âlemîne birrehu ve ihsânehu. Hemîşe eyyâm-ı devletiñde ve hengâm-ı savletiñde a'lâm-ı gavâyet ve râyât-ı dalâlet nigünsâr ve şâh-sâr-ı zulm u 'udvân ve ağısân-ı bağı u hizlân bî-berk ü bâr ola. 'Urûk-i şîrk ü fesâd ve uşûl-i cevri ü 'inâd münkâtı' ve bünyân-ı 'adl ü dâd ve eyvân-ı fađl u sedâd mürtefi' ; mesâlik-i şehri ü diyâr ve mehâlik-i şahârî ü kühsâr mefâsid-i müteraşşı'dânın âfetinden maşûn ve mekâyid-i mütemerridânîñ mehfâfetiñden me'mûn ola. Ğubâr-ı ihtilâl u gerd-i i'tilâlden çehre-i emânî vü âmâl ve tal'at-ı ef'âl u ahvâl pāk u pākîze olub me'arîb-i muvaḥḥid ü mu'âhid yûsrire ḥuşul bula. Ve ebvâb-ı birr ü re'fet dūr u nezdike küşâde ve esbâb-ı kâdr ü 'izzet Türk ü Tâzîke âmâde olub çeşme-sâr-ı nevâl u iḳbâlden âb-ı zülâl-ı 'adl ü ifdâl ve menâbi-i ihsân ü in'amdan sel-

sālī cūd-i iclāl ber-muktedā-yı henīen merī'en cinān-ı cenān-ı ahyār
 u 'abīdi ve mezādi'-i damāyir-i qarīb ü bā'idi sīrāb u (6a)şādāb
 eyleye. Ve in'ām-ı 'ām-ı kāmīl-i şāhī ve ihsān-ı bī-imtinān-ı kāfīl-i
 pādīşāhī 'afven ve şafven cemāl-i hāl-i ehl-i cihānı ve çehre-i fī'āl-
 ı kavm-i kevn ü mekānı pūr tāb u şeref-nisāb ede...(6b)

SEBEB-İ TASTÎR-İ İN MAḲÂLE VE MŪCİB-İ TAḤRÎR-İ İN RİSÂLE (7b)

Tarîḫ-i sene şelaṣe ve şelaṣîn ve tis‘a mi‘edeki müddet-i ‘ömr-i girân-māye pencāh u pence ve ‘aṭayā-yı Ḥaḳ’ dan ve hedāyā-yı Cevād-ı muṭlaḳdan bu dünyā-yı sipencde mizān-ı ṭabī‘at gevher-senc olub hezār genc-i bî-rence ermişti. Ya‘nî bi-ḥesabı’l-‘örfi’l-muḥtālînde erbābı’l-vehmi ve’l-ḥayāl beyne’l-akrānî ve’l-emsāl şol kıyl u ḳaldan faẓl u kemāl ‘addetdikleri a‘māl.

Neşrî çü neşr-i neşre nazmî çü nazm-ı pervîn el vermişti. el-cününü fünûn ve’l-fünûnu cünûn muḳtezāsınca her zamānda tezeyyün-i kıyl ü ḳāla ve tefennün-i fikr ü ḥayāle iştiḡāl gösterüb hāvrā-yı inşā-yı beraḡāt ifşānîñ gūş u gerdeniñ dürer-i gureri-i tazmîn ü temlîh ve cevāḥir-i zevāḥir-i ḳavşîh ü telmihibirle pîrāste ve azrā-yı eş‘ār-ı belāḡat-şi‘ārîñ (7b) ḥulle ü cāmesiñ ṭırāz u ‘aks-i tebdîl ve tavḳ-i tekmîl ü tezyille ārāste edüb

Gece gündüz cān u dil meşşāte-vār

Söz ‘arûsu zeyni içün zerd ü zār

Ḳı‘a-ı zülfüñden urub ḥāke rû

Mışra‘-ı ebrûlarıñdan ser-fürû

Haddîniñ gölgünesi hûn-ı ciger

Nokta-ı hâl-ı sevâdı çeşm-i ter

Serv-i kaddînden göñül hayrân olub

Çeşme-sâr âyîn kaşâid-hân olub

Vâdi-i miḥnete sergerdân u zâr

Bâd-peymâ hâk-zâr u bî- karar

Kâh şanāyi‘-i cem‘ ü tefrîḳde munḳalibü‘l-aḥvâl ve kâh bedāyi‘-i ilgâ vü ta‘lîḳde muḫṭâribü‘l-bâl; kâh ol şeker güftârîñ fikr-i nûş-i lebiñden sermest ü medḥûş ve kâh şol kamer-ruḥşârîñ zîkr-i câh-ı ğabġabîñdan pür cûş u ḥurûş

Medḥ-i zülfüñden geh âniñ beste-dil

Fikr-i çeşmiñden bunuñ geh ḥaste-dil

Ger âniñ dürr dişleri nazmıñda zâr

Geh bunuñ la‘l-i demiñden şerm-sâr

Mekes gibi ‘ankebût-i hayālîñ evṭār-ı dām girdārîñda giriftār ve şehd-i kelāmîñ ‘ākîde-i şeker eṭvārîñda eşîr ü zâr ‘aḳd-i müsâḥabet ḳaşd edüb nükte-i izdivâc ü müşâkele ve îâmâ-i ihâm ü muḳabeleyle dâ’im mu’âmele ve mücâmele ve ihkâm-ı bünyân-ı maḥabbet fikrîñ eyleyüb cevâmi’-i te’kîd ü te’sîs ile ve mesâm’-i tekrîr ü tecnîs ile ırsâl-ı münşe’ât u nâme eğerçi kim raḳâm-zede-i ḥâme ya’nî resâ’il ü nâme (8a) mânend-i sâ’at-ı leyl ü nehâr bist ü çâr olmuş, Resâil-i Nesr: Şevâhidü’n-Nübüvve , Nefehâtu’l-Üns, Risâle-i Taşavvuf, Ḥüsn ü Dil, Münazârât-ı Bahar ü Şitâ, Şerh-i Dibâce-i Gülistân, Münşe’ât-ı Mekâtib, Ḥall-i Mu’amma-yı Mîr Ḥüseyn, Risâle-i ‘Arûz-i Fârisi, Menâḳıb-ı Üveys-i Ḳarânî, ‘İbrenâme, Risâle Mine’l-Fünûn, Maḳâil-i Nazm: Mevlîdî’r-Resûl, Maḳtel-i İmâm Ḥüseyn, Selâmân u Ebsâl, Şem’ ü Pervâne, Kûy u Çevgân, Ferḥadnâme, Vâmıḳ u Azrâ, Kışsa-ı Evlâd-ı Câbir, Lügât-ı Mantıḳ, Dîvân-ı Eş’ar, Şehrengîz, Fâl

Dirîğâ zahmet-i berr ü beyâbân

Ve mihmet-i hâr-ı muḡaylân çekilmiş ve nâka-ı ṭabî’at bî-zâd ü âb bu râh-i pür-ṭâbda çok germ ü serd ve gerd-i derd çeküb rehneverdlik eylemiş ve bi-ḥadd tek ü pû ve cüst ü cû gösterüb bî-nihâye ḳat’-ı merâhil ve ṭayy-ı menâzil ḳılmış şa’yde kuşur ve talebde fütür ḳomamış.

Gehî be-ḥamd u dūrūd medīḥ ü va‘z u ḥikem

Girifte pīş be-naẓm-ı ẓāşīde rāh-ı dırāz

Gehî be-vaşf-ı ğazālān-ı şūh çeşm şüde

Be-bezm-i ‘ışk ciger-i ḥastegān ğazel perdāz

Gehî zi-ferd ü ruba‘î vü kıt‘a peymûde

Be-ġam-ı ḥüsn-i belāġat tarīka-ı ‘icāz

Gehî zi-perde-i mesnā-yı mesnevî kerde

Terānehā-yı ḥoş u laḥnhā-yı dil-keş-sāz

Ammā ne fā’ide ve ol meşakḳatlerden ne ‘ā’ide ki ne ka’be-i maḳsûda yüz sürülmüş (8b) ve ne taybet-i murāda erilmiş. ‘Azîmet etdiği rāh Gürcistān imiş ve yüz urub gitdiği şavb-ı Türkistān imiş. (9a)

MİDḤAT-I ḤAZRET-İ RİSĀLET ‘ALEYHİ’S- ŞALATU VE’S-SELĀM

Üçüncü oldur ki bize bu huşûş için hükm-i kâdı ne zümre-i insândan ve ne tâ’ife-i hayvândan gerekdir. Tâ kim bî-meyl ü müḥābā bā-faşl-ı kazâyâ eyleye. Eğer zürriyât-ı âdemden olursa âḥîrî’z-zamân peygamberi Muḥammedü’l-Muştafa zamânında gerekdir şa’llallahu ‘aleyhi ve sellem, ki ser-ḥayl-i enbiyâ’ ve sipeh-sâlâr-ı aşfiyâ’ ve dürr-i deryâ-yı ıstıfâ ve dürr-i sipihr-i ictibâdır. Netice-i muḥaddimât-ı kevn ü mekân ve ḥulâşa-ı maḥşûl-i zemîn ü âsumân ve nâşih-i milel ü edyân ve kâmi‘i cemi‘-i küfr ü tuğyândır. Āmme-i ḥalâyıka gönderilmiştir. **لَنَلَّا يَكُونَنَّ لِلنَّاسِ عَلَى**
اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ⁷⁹

Beyt:

O’st miftāḥ-ı genc-i ḥāne-i cūd

O’st mişbāḥ-ı āsumân u cūd

⁷⁹ 4/165: “Müjdeleyen ve uyarın peygamberler gönderdik ki, insanların peygamberlerden sonra Allah’a karşı tutunacak bir delilleri olmasın! Allah izzet ve hikmet sahibidir”.

Vücūd-i şerîfî rahmeten li'l-'âlemîn ve laķāb-ı münîfî hādî ü sirāc u emîndir. Bir tütî-sulhān serā-yı hikem-i İlāhîdir ki 'unvān-ı beyanı⁸⁰ وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ dır.

Ve bir bülbül-i boştān-serāy-ı esrār-ı nā-mütenāhîdir ki vaşf-ı rütbet-i şanı⁸¹ سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى dır.

Nāzm:

Sebeb-i āferīneş 'ālem

Menbā'-ı cūd u ma'den-i elṭāf

Şeref-i dūdmān-ı Āl-i Kuşā

Nāfe-i ser-be-mühr-i 'Abd-i menāf

Ve ser-cümle-i āl u aşhābı mukteżā-yı dīn ü devletdir. Ve cemî'-i etbā'u aḥbābı pādişāh-ı (43a)mülk-i millettir. (Rıḍvāna'llahu

⁸⁰ 53 /3: “Kişisel arzularına göre de konuşmamaktadır”.

⁸¹ 17/1: “Kulunu o gece yürüten tüm noksanlıklardan münezzeḥ Sübhān olan Allah'tır”.

‘aleyhim ecma‘in İlā yemi’d-dīn) يَا لَيْتَنِي كُنْتُ مَعَهُمْ فَأَفُوزَ فَوْزًا
عَظِيمًا⁸² (43b)

Resül-i âhîr-i zamân, sulţân-ı dârü’l-mülk-i emn ü emân,
âfîtab-ı ‘âlem-ţâb-ı sipihr-i risâlet, mâh-i ţâb-ı ħurrem cenâb-ı
felek-i dīn ü millet, şadr-ı cerīde-i aşfiyâ, ser-ĥalkâ-ı kılâde-i
enbiyâ’ Muĥammedü’l-Muşţafa ‘aleyhi mine’t-tesliyâtı evfâ’hâ ve
min etteĥiyât-ı aşfâhâ, âyât-ı nübüvvet ve beyyinât-ı risâlet ile
meb‘ûs oldu.

Nâzm: (44b)

Sulţân-ı rüsûl sırâc-ı millet

Hādî-i sübûl şefî‘-i ümmet

Ĥurşîd-i sipihr ü “ķabe ķavseyn”

Bürhân-ı Hüdâ imâm-ı kevneyn

Bābâ-yı şefîķ-i her dü ‘âlem

Ferzend-i ĥalefterīn-i Ādem

⁸² 4 /73: “Keşke ben de onlarla birlikte olsaydım da büyük bir kazanç sağlasaydım”der.

Şüd zirve-i lâ-mekân mekâneş

Mi'râc-ı melâ'ik âsitâneş

Hâtem-i hâtimiyyet ile şer'-i mübîn-i aḥkâm-ı dîne ilâ yevmi'l-kıyâm ḥulûd u devâm mührün urdu. Ve mühr-i nübüvvetiñden nigîn-i zemîn-i âsumân ve şem'a-ı dil ü cân pezîrâ-yı naḳş-ı te'bîd ü te'yîd oldu.

Nazm:

Der ḥāk-i irādet-i evvelīn kışt

Ve'z kâh-ı nübüvvet-i āḥirīn ḥışt

În ḥāk zi ḥiç āferīde

Yek ḥışt çü ḳalıbeş nedīde

Bā vey zi diğēr kesān çî ḥāşıl

O ḥışt-i zerest ü diğērān gîl

Eḳāşî-i rub'-i meskûnda nüfuz-i aḥkâm-ı ḳaḳā-nümünundan nükte-i ⁸³أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ

⁸³ 21/105: “....arza salih kullarımızın varis olacağını yazdık”.

gün gibi zühür etdi. Lutf-u ‘amīm ve hulḳ-i ‘azīmiñden ve āsār-ı ‘adl u dād ve eṭvār-ı şalāḥ (44b) u reşādından ḥalāyık-ı cihān ḥużūr eyledi. Çün şer‘-i se‘ādet-girdārını ber-hulūd u devām ve da‘vet-i şerāfet-i āsārını cümle-i maḥlūkata ‘amm bildirdiler. Lā cerem her taraftan eger kābil-i ins ü cāndır ve ger tavā’if-i sā’ir ḥayvāndır ḥizmet-i şerīfine serā‘at ve da‘vet-i münīfine itā‘at eylediler. Ve diyār-ı bā‘īdden aḥrār u ‘abīd vücūd-i ‘ālem- penāhını tavāf için ḥārem-i muḥteremine iḥrām-ı ḥürmet-şi‘ār ile müteveccih oldular. Fırḳa-ı enāmdan ve zümre-i hevām u sevāmdan ol in‘ām-ı ‘āmā ve iḥsān-ı ṭama‘ ḥāzır olub nicesi şeref-i imān ve ḡanāim-i iḥsānla müşerref oldular. Ve şol ḥayvānāt ki ābā-yı kirām ve ecdād-ı i‘zāmından kilāgin vāşiyetiñi istimā‘ edüb Ḥātimü’l-Enbiyā’ya intizār ve eziyyet-i benī ādeme ıstıbār göstermişlerdi. Çünkü Ol Sulṭān-ı Enbiyā’ ve Burhān-ı Asfiyā’nın şeş cihāt u heft iklimde penç vakt nevbet-i salṭanatın ve çār aşl u şe mevlüde şümül-i da‘vetin dūr u dırāz yollara düşüb ḥizmet-i se‘ādet-baḥsiñe ‘azīmet etdiler. Tā kim teşrīf-i imān ve tekrīm-i iḥsān ile muḡtenem olduklarından soñra dest-i insāndan eren bid‘atlarını ve kışşa-ı pür-ḡuşşa-nihādları ñı ‘arz eylediler. Lākin el-emru bi-yedi’llah, her birine bir ḥādişe vāki‘ olub ve bir ‘illet māni‘ olub ol se‘ādet müsā‘adet etmedi. Le‘alle ve ‘aşā, ümīd-i şubḥ u mesā’ ile geçindiler.(45a)

MİDḤAT-I MESĀCİD Ü CEVĀMİ‘

... Ve’l-hāşıl insān-ı şāhib-zerāyi’ bu şanayi’-i bedāyi’ vaşıtasıyla
fî sebîli’llah tâ’at-ı Hâlık-ı ‘âlem etmek içün âyet-i **إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ**
اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ⁸⁴

muktezāsınca ne muşanna‘ hāneler bünyād ederler ve li-vechi’llah
‘ibādet-i rāzık-ı benī ādem içün **مَنْ بَنَى لِلَّهِ مَسْجِدًا لِيُذْكَرَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ**
فِيهِ، بَنَى اللَّهُ لَهُ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ⁸⁵

muktezāsınca ne muraffa‘ kāşāneler ābād (159a) eylerler ki, her
birinin kā’idesi esās-ı dîn gibi püşt-i semekde ve künkeresi ‘âlem-
i şer‘-i mübîn gibi evc-i simākde bir vechiledir ki, metn-i
metînlerinin ve rûkn-i rekînlerinin ya’nî te’kîd-i erkânının ve
teşyîd-i bünyânınının қа’rında felekler sergerdân ve melekler
hayrândır. Bir resmile haşānet ü metāneti vardır ki, temādî-i rûzigār
ve te‘āküb-i leyl ü nehār ile hālel-pezîr olmaz

Kemerler aında kim baş baş çätulmuş

Kemāndır her biri tîri ātılmış

⁸⁴ 9 /18: “Allah’ın mescidlerini sadece, Allah’a ve ahiret gününe inanan, namaz kılan, zekât veren ve ancak Allah’tan korkan kimseler onarır”.

⁸⁵ Resulullah (s.a.s.) buyurdular ki: “Kim içerisinde Allah(ın adı) zikredilsin diye bir mescid bina ederse, Allah da ona cennette bir ev bina eder.” (Nesâî, Mesacid, 1)

Şerefde minberi mi'rāce pāye

Şalar kürsileri 'arş üzre şāye

Felekler seyredüb mihrābī kâşîñ

Ururlarsa n'ola pāyiñe bāşîñ

Kıblegāhları maşdüka-ı⁸⁶ فَلَنُؤَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَاهَا

olub erbāb-ı beşā'irden ve aşhāb-ı zemā'irden dūrbīn ve nazār-ı yakīn olanlara⁸⁷ فَأَيْنَمَا تُولُوا فَثَمَّ وَجْهَ اللَّهِ

sırrıñı 'ayān gösterirler. Menāreleri tal'at-ı hümāyūn ve kāmēt-i mevzūnla zemīnden āsumāne bāş çeküb serv-i dil-keş ve meyl-i gerden-keş gibi rüz u şeb kıyāmda, leyālī-i Ramāzan'da ħod her zamānda seyrān edenler derler ki:

Menārā eyā-kanādīl-i münevver

Çü ħübān geşte tavkaş heykel-i zer

Ve bu zībā mesācid ve işbu mu'allā me'ābiddin gayrı ħayr içün mübārek buk'alar ve müteberrek tekyeler ki herbiri menzilgeh-i erbāb-ı şıdk u şafā ve mehbīṭ-i envār-ı icābet-i du'ā

⁸⁶ 2/144: “Şimdi seni rāzı olacağın bir kibleye döndürüyoruz”.

⁸⁷ 2/115: “O halde nereye dönerseniz dönün, Allah'a yönelmiş olur, O'nu karşınızda bulursunuz”.

olub Kā'be gibi meṭāf-ı kirām ve ṭaybe ziyāretgāh-ı i'zām'dır.
(159b)

Niyāz u 'uzlet erbābıña melcā

Şafā vu vahdet aşhābıña me'vā

Çeken ser aña ceyb-i erba'îne

Nazar şalmaz sekiz huld-ı berîne

Ve anda şākin olanların 'ünvān-u beyanı لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا
أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ⁸⁸

olur. Ve intişār-ı fūnūn-i 'ulūm ve istiḥdār-ı şücūn-ı fūhūm için ve taḥşīl-i aḥkām-ı dīnī ve tekmīl-i 'akāīd-i yakīni için medāris-i 'ālī-nihād ke-seb'in şidād tertīb ü bünyād eyleyüb rüz u şeb muḥāvere vü mübāhese ve leyl ü nehār muṭala'a vü münākaşadır.

Oğurlar ders ederler bahs-i 'ilmi

Ğılurlar kesb ü faẓl u qadr u ħilmi

⁸⁸ 66/6: "Allah'ın buyruklarına karşı gelmeyen ve buyrulan şeyi yapan çok güçlü ve acımasız melekler vardır".

Kelāmı her birinin pür me‘ānī

Ederler sırr-ı hikmetten beyānı

Cihān müşkillerin tefsīr ederler

Hakīkat sözlerin takrīr ederler

Uyarub her gece encüm çerāğın

Eridürler felekler bağı yāğın

Deyüb kıle’llahu ve kıle’r-Resūlü

Yazarlar her fūrū‘u her usulü (160a)

... Ve añlar ki, müftīlerdir añların dahī aḥvālī ma‘lūmdur ve güftār

u girdārı mefhūmdur. Fī-zamānına ekşeri وَرِثُوا الْكِتَابَ يَأْخُذُونَ

⁸⁹ عَرَضَ هَذَا الْأَدْنَى

āyetiñe māşadaḳ düşmüşdür. Kimi cāhildir ve kimi ‘ilmiyle ğayr-ı ‘āmildir. Haḳḳı libās-ı bātılda ve bātlı kisvet-i haḳda, ḥūkm-i muṭlaḳı muḳayyedde ve emr-i muḳayyedi muṭlaḳda gösterirler.

⁸⁹ 7/169: “Kitap'a mirasçı olanlar dünyanın geçici menfaatlerini tercih ettiler”.

لَهُ الْعَالَمُ ذِلَّةَ الْعَالَمِ⁹⁰

hadîşînden meğer kim herbiri ğāfildir. Selāṭîn ü umerāya mülāzemet edüb şi‘ārları “şadaқа’l-emīr” olmuştur. Ve her biri mansıb-ı a‘lāda ve şadr-ı mu‘allāda mükerrerem ü serdār iken kapularıña yüz sürmek ile hār u haķīr olmuştur. (173b)

Ser-te-ser her gevr-i o aķdist ez mekr ü ħiyel

Müftī mārā ki destār-ı mu‘aķķad ber-serest (174a)

Nitekim şābıķda ba‘zı veķaķatlarınıñ ve aķmāl-ı ķabaķatleriniñ zikri geķmişdir. Cüll-i himmetleri tefavvūķ-i aķrān ve taķarrüb-i Sulṭāndır. Ve hadîşde vāriddir ki: **يكون في آخر الزمان عباد جهال وقراء** فسقة⁹¹

⁹⁰ “Büyüklere saygısız, küçüklere merhamet etmeyen, âlimlerimizin değerini bilmeyen bizden değildir.” (Müstedrek, 1/211, no: 421) Hadisinde yer alan âlimlerden maksat, ilmiyle âmil ve ümmete muallim olan kimselerdir; “Kıyamet günü Allah’ın yanında en değersiz insan, ne kendisinin ne de başkasının ilminden faydalanamadığı âlimdir.” (Darimî, Mukaddime, 27) Rivayete göre Hz. Peygamber (a.s.m) şöyle buyurmuştur: “Sırf dünyalık menfaati elde etmek için ilim öğrenen kimseye - kıyamet günü- Allah cenneti haram kılar.” (Darimî, a.g.e).

⁹¹ “Ahir zamanda âbidler cahil ve ulemâ fasık olacaklar”. Hâkim, (Enes'den zayıf bir senedle)

Ne ‘üzü bi’llahi min sū’i’l-aḥlāk

كْرِيشَةٍ بِمَهَبِ الرِّيحِ سَاقِطَةٍ لَا تَسْتَقِرُّ عَلَى حَالٍ مِنَ الْقَلَقِ⁹²

Meger ki fī ‘aşrına bunların içinde müsteşnā Ḥazret-i Şeyhu’l-İslām Cemālu’l-enām el-hasību’n-nesībū’l-lebībū’l-edīb, nāşiru’l-İslāmi ve’l-müslimīn, hüccetü’l-haḳḳı ‘ale’l-ḥalḳı ecma‘īn müftimiz ola.

لكل زمان واحد يقتدى به وهذا ازمان هو لا شك واحد⁹³

... Ve añlar ki ḳādılarıdır māl u cāh için müteḳādilerdir. Ḥadişde gelmişdir ki:

القضاة ثلاثة: قاضيان في النار وقاضٍ في الجنة⁹⁴

Zīrā cāhil ise yā ‘ilmiyle ḡayr-ı ‘āmil ise ehl-i nārdır. Ve eşerr ü şirārdır. Reīsü’l-‘ubbād, şāhib-i mirşādi’l-‘ibād Necm-i Dāye ḳuddise sırruhu şöyle yazar ki:

Der behişt est işāret bānest

Ki ḥod der behişt ḳādī est

⁹² el-Mütenebi, divân: “Rüzgarla düşen bir tüy gibi bir endişe durumuna razı olmayın”

⁹³ “Her seferinde taklit edilecek biri vardır. Şüphesiz bu da bir tek sensin” (Ebu Bekr Muhammed b. Yahya b. Abdullah Es Sulî Eş Şatrancı, Ahbaru’l-Buhturî: Muadil Kitab, Dimeşk, 1958).

⁹⁴ “Üç kadıdan ikisi ateşlik, biri cennetliktir” (et-Tahâvî, Şerhu Müşkilü’l-Âsâr, (nşr. Şuayb el-Arnaût), 9/209, Beyrut 1415/1994).

Bu sebebdan H^vâce-i ‘âlem şa’lla’llahu ‘aleyhi ve sellem buyurur ki:

مَنْ جُعِلَ قَاضِيًا بَيْنَ النَّاسِ ، فَقَدْ ذُبِحَ بِغَيْرِ سِكِّينٍ⁹⁵

Ekşeri meyl ü mehâbâ ve cehl ü hevâyla hükmeyleyler. Bâtılı şüret-i haqda taqrir ederler. Mâl-ı mevârisde ve haqq-ı eytâmda tezvîr ederler. Ve ibrâm-ı ümerâyla evkâf-ı fuqarâyı tağyîr ederler ve aḥz-ı rüşvet eyleyüb haqdan gîrû ger olurlar ve ḥaşmınıñ biri ekâbirden olsa ânıñ murâdı üzre (174a) eḳâvil-i za‘ife bulurlar. Hükûm kâdı ile kâvî olur deyü hüccet getürürler. Belki mezâhib-i erbâ‘adan ḥaric hükmeyleyüb şer‘i ortadan götürürler.

لَهُمْ أَعْيُنٌ لَا يُبْصِرُونَ بِهَا وَلَهُمْ آذَانٌ لَا يَسْمَعُونَ بِهَا⁹⁶

Ve iki taraf ekâbirden olsa mes’ele müşkîldir deyü ḥayrân kalırlar ve cevâbında ‘âciz ü bî-dermân olurlar ve kâdılığı rüşvete alurlar.

Hatta berâ’et akçesi deyü verdikleriñde şübhe-i rüşvet mukarrerdir. Ve talab-i kazâ etdikleri ve mülâzemet ü belâ çekdikleri daḥî ‘azîm münkerdir. Yine kendüler ‘amel etmezler ve

⁹⁵ Ebu Hureyre’den nakledilen hadiste şöyle buyrulur: “Kadı olarak atanan kimse bıçaksız boğazlanmış gibidir.” Sünen-i İbn Mâce, Ahkâm (hükümler) Kitabı.

⁹⁶ 7 /179: “Andolsun biz, cinlerden ve insanlardan birçoğunu cehennem için yarattık. Bunların kalpleri vardır ama onlarla kavrayamazlar; gözleri vardır ama onlarla göremezler; kulakları vardır ama onlarla işitemezler. Onlar hayvanlar gibidir, hatta daha da şaşkındırlar. İşte asıl gafiller onlardır”.

rüşvet ümîdli olduğu maħalde ħükmü te'hîr ederler. Ve rüşvete hediye 'ünvāniñ verüb tezvir ederler. İmam Şāfi'î radiya'llahu Te'ālā 'anhu buyurur ki:

إذا أتت الهدية دار قوم تطايرت الأمانة من كواها⁹⁷

Ve İbn-i 'Ömer'den radiya'llahu 'anhuma mervîdir ki

لعن رسول الله صلى الله عليه وسلم الراشي والمرتشى⁹⁸

Ve'l- ħāşıl bu tā'ifeniñ kabaħatiñe nihāyet ve fezā'iline gāyet yokdur. Bir miğdar münāzara-i şābıkada zıkrı geçmiştir. (174b) Eğer kemāl-i diyānet ile mevşûf ve mezîd-i şıyānet ile ma'rûf ve dîne mu'în ü nāşır ve ħağğa müşîr ü müzekkir fî-zamānıña var ise kâdıyu'l-kūdāt-ı şehriyâr-ı gîti-sitān ve vālî-yi vülāt-ı şāhib-kırān-ı devrāndır.

عظم الله قدره ويسر بالخير والعادة امره¹⁰⁰ (175a)

Zamānımız bir zamāndır ki, anda ceyb ü girîbān-ı 'işmet perde-i ħayā gibi çāk ve āb-ı rû-yi şerî'at çeşme-i şafâ gibi ħāk olmuşdur. Mekk ü hudâ' ve ħıyel ü bidâ' ve telbîs ü tezvir ve tedlîş

⁹⁷ Hediye/rüşvetin girdiği topluluktan emin olunamaz. "Hediye bir halkın evine gelirse, emanet ineğinden uçar."

⁹⁸ Ebu Hureyre'den rivayet edilen hadiste "Resulullah rüşvet verene de alana da lanet etmiştir". (Tirmizi, Ahkâm, 9)

⁹⁹ "Tekrar için câiz değildir".

¹⁰⁰ "Allah kabiliyetini yüceltsin, iyilik ve alışkanlıkla mutluluk versin, onun emridir."

ü tağyîr ve şûr u şürûr ve zor u gurûr ‘âlemi tütmuşdur. Kulûb-i âdemiyyândan rahmet ü mürüvvet ve nüfûs-i ‘âlemiyyândan şefkat ü fütüvvet götürülmüşdür. Cevâmî‘-i hevâmî‘ aşhâb-ı riâyyla memlû‘ mehâfil-i menâzil erbâb-ı zinâyyla tolu. Kûçeler fesâda me’vâ, kûşeler fücûra mesvâ. Ulu’l-enşâb fakîr ü zelîl zevi’l-aşhâb hakîr ü ‘alîl. Ne kebîre kiberinden ötürü hürmet ne şağîre şîğârından ötürü merhamet

ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي
عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ¹⁰¹ (208a)

‘Ulemâ ümerâyyla emr-i ma‘rûf ve nehy-i münkerde müsâmağa ile olurlar. Umerâ ‘ulemâyyla meşâlih-i dünyâ vü dînde müşâyaha ve mükâfaha eyler olurlar. Aşhâb-ı takva¹⁰² مَنْ كَانَ لَهُ الْعِزَّةُ فَأَلْعِزَّةُ لَهُ¹⁰² deyüb ‘uzleti ihtifâ’ya firâr etdiler. Erbâb-ı fetva¹⁰³ مَنْ صَمَتَ نَجَا¹⁰³ deyüb sükût ü inzivâ ihtiyâr etdiler. Kemâl u hüner güherleri tâc-ı ser iken hâk-ı der oldu. Sebeb-i qadr u ‘izzet ‘âlemde hemîn sîm ü zer oldu. (208b)

¹⁰¹ 30 /41: “İnsanların elleriyle işledikleri yüzünden karada ve denizde fesat çıkar; Allah da belki dönerler diye yaptıklarının bir kısmını böylece kendilerine tattırır”.

¹⁰² “Uzlette olan izzet sahibidir”.

¹⁰³ Kim sükût ederse kurtuluşa ermiştir”.

Kaşıde li-müellifihi: (208b-209a)

Bilmezem āhīr ne kıldı rūzīgār-ı pūr ‘iber

Şimdi yok ‘ālemde zāhīr bu fezāilden eşer

Muktedā-yi dīn olanlar ihtiyār idüp humül

Mürşid-i ‘ālem geçer her reh-nümā-yi şūr ü şer

Ŧutdular dehri idüp deccāllar yer yer buruc

Mehdi-i āhīr zamān olmazsa bir dem çāre-ger

Var ümidüm kim şeyātinden cihānı ede pāk

Ĥazret-i Sulṭān Süleymān Şehriyār-ı baħr u ber

Fazl-ı insānı bugün çün Lāmi‘ī kıldı beyān

Şeyh-i devrānem deyü lāf urmasun her bī-ħaber

istikāmet fi't-teşerru'dur nişānı bu yoluñ

Ehl-i ruḥbāniyyet olmaz dīne hergiz rāhber

Şüret iklimini ma'mūr eylemek āsān olur

Līk müşkildür ki cān mülki ola zīr ü zeber

Dāne-i tesbihden ḥāşıl nedür çünkim saña

Dām-i tezvīr ü hiyeldür hırķa vü tāc u kemer

Ḳutb-i devrān olamaz her süfleyi iden tavāf

Nice rehber kendü yolun göremez ol bī-basar

Merd-i meydān Rüstem-i destān benem der lāf urur

Ḳahbe-i dünyā esīri her zebūn-i Zāl u zer

Ejdehā gibi yudar bulsa bütün dünyāyı hep

Vāh ki destān ile her rüyā geçinür şīr-i ner

Çünkü mirās-ı nübüvvetden aña yoqdur naşīb

Nice ferzend-i Nebiyem der bugün kūdüger

Pāy-bend-i ahmaqāndur mūy-i meftūl-i şa‘ri

Esb-i tāzi olamaz efsār u zencīr ile ھر

Husrevā rüşen-żamīrūñ gün gibi āyīnedür

'Arż-ı ahvāl-ı cihān hācet degüldür ol kadar

DİVÂN-I LÂMİ'İ

DİVÂN-I LÂMÎ'Î

Cihân u cāna per oldu ey göñül āgāh

Nidā-yı Eşhedü en lāilāhe illā'llah

Açun zebānıñı her zerre yerde gökde eder

Edā-yı Eşhedü en lāilāhe illā'llah

Mārîz dillere 'ālemde oldu şıhhat-bahş

Gıdā-yı Eşhedü en lāilāhe illā'llah

Ne h'ān -ı ni 'met-i Hāk'dır taraf taraf çekilür

Şalā-yı Eşhedü en lāilāhe illā'llah

Ne ferr ü kevkebedür kim cihāna tıldu kamū

Şadā-yı Eşhedü en lāilāhe illā'llah

Muḥayyer etmeğe 'uṣṣākı oldu nağme-i rast

Nevā-yı Eşhedü en lâilāhe illā'llah

Cihānı ta'n mı semā etdirirse dest-efşān

Şafā-yı Eşhedü en lâilāhe illā'llah

Kılāde-i dil ü tesbîḥ-i cāndır ey şofî

Rızā'-ı Eşhedü en lâilāhe illā'llah

Görünse dīde-i nefse 'aceb mi ejdehā

'Aşā-yı Eşhedü en lâilāhe illā'llah

Ne yerde esse açar lāle vü gül ü reyḥān

Hevā-yı Eşhedü en lâilāhe illā'llah(1b)

Ana ki şāyesiñi şaldı buldu 'izz-i ebed

Hümā-yı Eşhedü en lâilāhe illā'llah

Şu dil ki tezkiye buldu hidāyetiyle olur

Güvā-yı Eşhedü en lāilāhe illā'llah

Denüldi hikmetle semm-i şirk için tiryāk

Devā-yı Eşhedü en lāilāhe illā'llah

Bekā-yı Hāk'la bākīdir ol göñül ki olur

Fenā-yı Eşhedü en lāilāhe illā'llah

O kim elif gibi toğruldu geldi

Kabā-yı Eşhedü en lāilāhe illā'llah

Ne kadr u 'izzet olur kim dikildi 'arş üzre

Livā-yı Eşhedü en lāilāhe illā'llah

Ederse ğark-ı 'arāk Lāmi 'ī 'aceb mi señi

Hayā-yı Eşhedü en lāilāhe illā'llah

Ümîddir ki meded ere havf içinde bize

Recâ-yı Eşhedü en lâilâhe illâ'llah

Metâ'-ı cân u dil olsun bu yolda ser-cümle

Fedâ-yı Eşhedü en lâilâhe illâ'llah

Nedir âhîr nefesde câna penâh

Kişver-i Lâilâhe illâ'llah

Şeb-i hayretde şem'-i rehberdir

Ahter-i Lâilâhe illâ'llah

Tütüyâdır ki cân gözü'n açar

Cevher-i Lâilâhe illâ'llah

Çekse dem kâ'inâtı cümle yudar

Ejder-i Lâilâhe illâ'llah

Cür'asından cihānı mest eyler

Şāğar-ı Lāilāhe illā'llah

Pāye-i 'arş u kürsiden yücedir

Minber-i Lāilāhe illā'llah (2a)

Şāyesin kime şalsa tūbā ki

Şecer-i Lāilāhe illā'llah

Nūr-i tevhīd ü zevk-i 'irfāndır

Semer-i Lāilāhe illā'llah

Dem-i 'İsā gibi bağışlar cān

Seher-i Lāilāhe illā'llah

Tīre-dil hāk-ı zer-i hālis eder

Āzer-i Lāilāhe illā'llah

İstikâmet delîlidür cāna

Maştâr-ı Lâilâhe illâ'llah

Cünnedir tîğ-i nef̣s ü şeytana

Migfer-i Lâilâhe illâ'llah

Oldu eflāk u māh u mihre medār

Mihver-i Lâilâhe illâ'llah

Murğ-i zî-bāl-ı 'arş eder ruḥu

Şehpere-i Lâilâhe illâ'llah

Terk eder tâc u taḥtî kim kuşanur

Ḳemer-i Lâilâhe illâ'llah

Ḥançer-küş nefsi ḳat'eyler

Ḥançer-i Lâilâhe illâ'llah

Ḳande ‘azmetse cünd-i gālibdir

‘Asker-i Lāilāhe illā’llah

Şüre toprakda gül yeter yağşa

Maṭār-ı Lāilāhe illā’llah

Yedi deryāyı kaynatur ese

Şarsār-ı Lāilāhe illā’llah

Lāmī’i bulduñ ise havf etme

Zāfer-i Lāilāhe illā’llah

Eyle hoş aşşılı ticāretdür

Sefer-i Lāilāhe illā’llah

Hū’ya vāşıl kıılır señi āḫır

Naẓar-ı Lāilāhe illā’llah (2b)

Ka 'r-ı cān içre şakla kim oldur

Güher-i Lāilāhe illā 'llah

**TEVHİD-İ HUDÂ ‘AZZE İSMUHU LÂ YŪMKĪNU
HADDUHU VE RESMUHU**

*Ey kemāl-i şun ‘uñā eşkāl-i ‘ālem ‘ayn-ı dil
Haft-ı dest-i kudretiñden naķş-ı ādem bir mişāl*

*Midhatiñde ‘andelīb-i nāṭıķa mebhūt u lāl
Fikretiñde şāh-bāz-ı ‘ākıle bī-perr ü bāl*

*Ebr-i cūduñdan olur şāh-ı emel pür berk ü bār
Mıhr-i lutfuñdan bulur bāğ-ı emel ferr ü cemāl*

*Kibriyānıñ bahriñe ermez kıyās u ‘aql u küll
Fülk-i fikret mevc-i hayretden gezer ser-geşte-ḥāl*

*‘İzzetiñ şahrāsınıñ bir menziliñ kat ‘edemez
Şāhbāz-ı dil uçarsa ol hevāda māl u sāl*

Salṭanat ancak seniñdir zāt-ı bî-çünün gibi

Milketiñdür bî-zevāl u 'izzetiñdir lā-yezāl

Her ne meh kim buldu mihriñden seniñ bir zerre nūr

Āfitāb-ı heft-kışverdir aña yokdur zevāl

Kāh nahle geldi lutfuñdan seniñ tekrīm-i vahy

Kāh nemle erdi fazlıñdan seniñ teşrîf-i kāl

Bağ-ı cennet gibi pür berk ü nevādır ser-te-ser

Kime kim erişdi h'ān-ı ni'metiñden bir nevāl

Māsivādan çünkü tecrīd oldu tevhīdīñ seniñ

Bunca takyīdātla yā Rab nice keşf ola hāl

Ere mi zātıñ kemālātıña 'aql-ı-ḥurde-bīn

Dest-i pāyinde çü var bunca 'alāyıkdan 'ıkal

Gün gibi rûşensiñ amma perteviñdir görünen

Cân gibi mahfîsiñ amma ‘arz edersiñ hoş-cemâl

Aña kim nûr-i yakînin rehber oldu bir nefes

Gördü yetmiş biñ hicâb ardından ol yümn-i cemâl

Añı kim şubh-i ezelde eylediñ bî-zâr-ı dil

Görünür dünyâ şebinde gözüñe ‘âlem hayâl

Dürriçün bu bahre ol demâşinâ

Ġark-ı hayretten şadef-veş yumdu ağzıñ kaldı lâl(3a)

Hızr-veş etmez hevâ-yı zulmet-i mâ’ü’l-hayât

Anı kim ‘aşkıñ odunda hâk eder nûr-i vişâl

Edebilem mi kemâl-ı hamdiñi ben mürca

Kim Süleymânlar seniñ medhiñde bulmuşdur kelâl

Dergehiñ 'âşıqlarınıñ her seher verdi bu kim

“Fi ’n-nevā zelzeletnī ve ’l- ‘aḳlu fī ’z-zilzālī zal”

Āh kim menzil uzāğ u zād yok merkeb za ’īf

Ḥāb-ı ğaḳlet içre ḳaldım erdi vaḳt-i irtihāl

Ma ’şiyet girdābıña düşdü vücūdum zevrākı

Mağfired yeli ger erişmezse müşkil oldu ḥāl

Ğıll u ğıştan Lām ’ī pāk eyle dil āyīnesiñ

‘Aks ura tā anda ol nūr-i cemāl bā-kemāl

Çıkınca Kā ’be-i ḥāṭırdan aşnām-ı hevā

Nūr-i Hāḳ girsüñ demek olur aña bātıl ḥayāl

Ol Habīb ’iñ ḥaḳkıyıçün kim nūr-i ḥüsniñden anıñ

Yandı ḳandıl-i hidāyet sönüb nūr-i ḳalāl

Zāt-ı Hayru 'l-Enbiyā' dır ümmeti hayru 'l-ümem

Hayru 'l-aşhāb oldu aşhābı ve 'ālī hayru 'l- 'āl

Baħr-i baħşāyişden eyle cürmüme bir katre feyz

Şol nefes kim kāl u kiyl etmeğe olmaya mecāl

**DER-NAT‘-I HÂCE-İ KEVNEYN VE SULTÂNÜ’S-
ŞAĞALEYN ‘ALEYHİ MİNE’T-TAĤİYYÂTİ EFDÂLİHÂ
VE MİNE’S-SELÂMİ EKMELİHÂ**

Yâ hâmiye ‘l-ḥalāyıkı yâ mâhiye ‘d-dücâ

Na ‘tun li-sûdi sudḡike ve ‘l-leylü izâ secâ

Ḳad faḍḍale ‘l-ilahu bi-ḳadrin ve rütbetin

Külle ‘l-ünasi kâne nebiyyen ve mürselâ

Mihmân-ı şadr-ı sivây-ı mi ‘râc-ı rûḥ-i ḳuds

Sultân-ı çâr pâliş-i eyvân-ı kibriyâ

Zerrât-ı kâ ‘inât işidüb da ‘vetiñ dedi

“İnnî ücîbü da ‘vete dâ ‘î izâ de ‘â”

Nāmıñla buldu cümle cihân ‘izzet ü şeref

Ey Aḥmed ü Muḥammed ü Maḥmūd u Muştafâ(3b)

Ādem çekerdī āb u tūrāb içre erba‘īn

Taht-ı nübüvvet üzre cenābıñda müttekā

Bedriñ tecellī kıldığı şeb āftāb-vār

Tāq-ı serā-yı Kistrā çāk oldu Husrevā

Hem hātem-i Rüsülsün ü hem Hādī-i sübül

Hem eşref-i beşersiñ ü hem fahr-i enbiyā

Hulkuñ nesīmi bile mu‘aṭṭar meşām-ı kevn

Luṭfuñ na‘īmi bile cihān halkı pür-nevā

Sahrā-yı kurba zāt-ı şerīfīñdir esb-rān

Deryā-yı sırra nefis-i nefīsiñdir āşinā

Oldu tırāz-ı hıl‘at-ı kadriñ “le-‘umrik”

Terk oldu tāc-ı ‘izzine “Lavlāke” “ve’d-duḥā”

Serv-i kaddîñ niḥāl-ı gülistân-ı “fe’staḳim”

Şem ‘-i ruḥuñ çerāğ-ı şebistân-ı “İzā cā’e”

Sultân-ı enbiyâ vü şehinşâh-ı dîn iken

Faḳr ile fahrdır işin ve giydiğin ‘abâ

Çün genç-i ḥâne-i güher-i ğaybdır diliñ

Mâl u menâl-ı ‘âleme meyl etmesek n’ola

Baḥr-i muḥîṭ reşhasıdır feyz-i fazlınıñ

Nûr-i basîṭ lem ‘asıdır ḥüsnünüñ şehâ

Ervâḥ-ı ḳuds gözleriñe tûtiyâ tozun

Eşbâh-ı ins olsa n’ola saña ḥâk-ı pâ

Âdâb-ı sünnetiñ zalâm-ı küfredir çerāğ

Ḳânûn-i şir ‘atın marâz-ı rûḥadır şifâ

Pesdür elinde hüccet-i kâtı ‘ kılıç gibi

Şol barmağıñ ki meh-i sîrini biçdi bî-ḥaṭā

Çün kiş-i “mā-rameyte”den atdıñ kazā okuñ

Ḳavriñ olursa menzîl-i “ednā”n n’ola

‘Ālem ḳalurdı zulmet-i küfr içre dāllîñ

Nūr-i hidāyetiñ eğer olmasa reh-nümā

Zātiñ durur çü mazhar-ı esmā’ı lutf-i Rab

Olsañ ‘aceb mi ‘āleme sen rahmet-i Hudā(4a)

Āyîne kıldı Hâḳ çü cemāliñe zātiñı

Ṭāñ mı yüzüñ cihāna olursa hüdā-nümā

Hem oldu beyyinātla rüşen risāletiñ

Envār-ı şemsi görmezse ṭa’n mı ‘amā

Bu zulmet içre yakmazdı dîn çerāğıñı

Ger iktibās kılmasa nūruñdan enbiyā

Sürdü yüzüñü şems ü kamer çünki pāyıña

Herbiri oldu hüsünle cām-ı cihān-nümā

Fİ Mİ'RÂC-I NEBİYYİ ŞALLA'LLAHU 'ALEYHİ VE SELLEM

'Arş-ı mecîd gözleriñe rûşenâ için

Na 'liniñ ğubârıñı edîndi tûtiyâ

Seb ' tıbaķı pây-ı Burâķ'la ĥarķ edüb

Erdiñ şu milke kim aña yok ĥadd-i intiĥâ

Çün sürmelendi cevher-i "mâ-zağ"dan gözüñe

Ĥâs etdi naķd-ı ķalbiñi iksîr-i "mâ-ĥağâ"

Nâr-ı celâlle perr-i vücûduñu yakmayan

Nûr-i cemâlden bulan mı çeşm-i rûşenâ

Sürdün çü himmet âtıñı cân ile maķşada

'Aķl aña ķaldı 'âciz ü 'aşķ oldu pîşvâ

Gitdiñ şu deñlü kim dil ü cān ile ‘aql u ‘aşk

Hep menzîlînde hayretle kaldı mübtelā

Seyrettdi çün señi Sübhān-ı celālî-i Hāk

Seyretdiñ ol cemāli amā içre bî-hafā

Nūr-i butūn-i sırr-ı Hāk etdi tecelliyāt

Bî-keyf ü eyne bî-kem ü bî-va ‘z u bî-metā (4b)

Götürüldü perde gitdi hıceb kaldı Hū zuhūr

Birliğe erdi ‘āşık u ma ‘şūk muṭlaқа

Hal’eylediñ çü hıl‘at-ı kevneyni ol gece

Buldum vücūd-i Hāk‘la ba‘de‘l-fenā bekā

‘Ayn-ı huzūr olub ṭāpuña ‘ilm ü ma‘rifet

Dokşan biñ oldu bir dem içinde saña ‘atā

Döndüñ çü heft ü pençle şeş köşe menzile

Dediñ cihār yārına bu remzimizi evvelā

‘İrfān gögüñde herbiri t̄ābende necmdir

Kim iktidā ederse bu derde bulur devā

FÎ MEDH-İ AŞHÂBİ'L-KİRÂM VE'L-EVLÂDÎ'L- 'İZÂM

‘Âlî ve muhkem olmağîcün etdi ol hakîm

Dîn kaşrıñı bu çār sūtün üzre hoş binā

Evvel emîr-i mülk-i şadākat Atîk kim

Şānıñda geldi “sānî isneyn iz humā”

Halvet-serā-yı sırr ki nice mahrem olmasın

Salār-ı şābîkūn idi ser-ḥayl-i etkıyā

İkinci şadr-ı bedr-i ‘adālet ‘Ömer kim ol

Buldu anıñla millet ü dīn revnāk bahā

Şeytān kaçardı zıll-ı zālibiñden ol şehiñ

Şol resme vermişdi mehābet aña Hudā

Üçüncü şem ‘-i cem ‘-i hidāyet imām-ı dīn

‘Osmān ki oldu Şāhib-i nūreyn-i ıṣṭifā

Hilm ü hayā vu lutf u edeb kānydı ol

K’andan ederdi insle cinn ü melek hayā

Dördüncüsü şehr-i yār-ı velāyet ‘alīm kim ol

Maḥşüş-i “lā fetā”idi manşüş-i “hel etā”

Kān-ı seḥā vu baḥr-ı vefā āfitāb-ı fazl

Cüft-i Betül ü şīr-i Hudā Kuṭb-i evliyā

Ġavvāş-ı baḥr-i ḥikmetdi öyle ol vücūd

Kim bir şadefden iki güher verdi Hāḫ añā

Nice güher ki her biri rūşen çerāğdı

Nūruñdan iktibās ederdi kamer ziyā(5a)

*Hüsn ü cemāle ol Hasan bu Hüseyndi
Hem nûr-i çeşm idi saña et şem'-i enbiyā*

*Nûş etti 'aşkıña biri zehr-i helāhili
Cān verdi yoluña biri bi'ş-şevki ve'r-ridā'*

*Şulh eyleyüb o kerr-ü belā-yı edîndi yār
Bu cenkle oldu şāh-ı şehidān-ı Kerbelā*

*Bilsem haşrde nice umarlar şefā'atıñ
Şunlar ki etdi āliñe bu vecihle cezā*

*Kevser şerābıñı ne yüzle diler şu kim
Şusuz eliñde katl ola evlād-ı Murtażā*

*Her dem şafā vu zevk ile 'aşkıña 'Ali'niñ
Olsun her hezār 'aql u dil ü cān fedā*

Şahî saña u âliñe ve şahbiñe müdām

Hak'dan nīsār-ı fadl u şalāt u selām olā

**DER PŪŞİDEN-İ LİBÂS-I ‘ÖZR-İ MİDḤAT VE
KŪŞİDEN-İ İKTİBÂŞ-I NŪR-İ ŞEFÂ‘AT**

Kimdedir ki medḥ ede seniñ ahlāk u lutfuñu

Çün anda Cebrā’il ola meddāḥ hem Hudā

Yüz yıl yusam dehānımı misk ü gülābla

Meddāḥıñ olmağa degilem bir nefes sezā

Vaşfolmaz ise kemāliñ kelāmla

Şıgmaq beyāna bunca me‘ānī bedī‘ olā

Yokdur yüzüm kapuñda ki birden niyāz edüb

Deryūze-i nevāle-i ‘afv eyleyem şehā

Āb-ı şefā‘atıñle demidir yuşun beñi

Ser-tā-ḳadem ki olmuşam ālūde-i ḥaṭā

Redd-ü kabûl-i tã'atla ger ölüirse āh

Cürm ehliñ ise haqq-ı şefã'at zu'm bana

Yārın 'uṣāt olursa sezā-vār-ı mağfîret

Olmaya beñden özge bugün müsteḥaḥ añā

Çün 'âlemîñe zātîñi raḥmet yaratdı Haḳ

Husrân anıñ ki ḥayfle kat'eyleye recā

Medḥiñ yeterdi bana şefî'-i zünûbumuñ

Bir beytim olsa nazmım içinde sezā sañā(5b)

Reddetme ağlayu kapuñā geldi Lāmi'î

Sā'illere hemîşe çü pîşin turur 'atā

Urma yüzüme 'aybımı ey Hāce bilürem

Cürmüm çoğ ise lutfuñā ḥod yoḳdur intiha

Ey cān ṭabībī kaṅḡi marīz içse şerbetiñ

Dāru 'ş-şifā-yı ğaybden ol dem erer devā

Sendeñ şifā ümmīdine geldim teraḥḥum et

Kim bī-kes ü faḳīrem vü emrāza mübtelā

Yā ğafīre'z- zünūbi ve yā kāşiye'l-kürüb

Fa'ġfir zünūbenā ve ḥaṭānā ve sehvenā(6a)

TERCİ‘ DER ZİKR-İ HUDĀ-YI EKBER(44b-47b)

Yā Rāb bu ne ḥüsn-i dil-rübādır

Kim āyīne-i Hudā-nümādır

Ḥurşīd ögünde zerreden kim

Her pertevi şems-i ve ‘d-duḥā’dır

Bir şoḥbetiniñ bahāsi biñ cān

Bilsem bu ne behcet ü bahādır

Ne ḥān -ı Ḥalīl olur bu ni‘met

Kim ‘āleme rūz u şeb şalādır

‘Ummān-ı muḥīti katre şaymaz

Bir baḥr ile cānım āşinādır

Bir dergehe urmuşam yüzüm kim

Başlar eşiğinde hāk-i pādır

Bir zerre ğubār-ı hāk-i rāhı

Çeşm-i dil ü cāña rūşenādır

Cān u dil iken maḳāmiñ ey dost

Hāriçde taleb señi haṭādır

‘Aşkıñ hevesiñden özge her kār

Beyhūde ğam u ‘abes hevādır

Ey kūşe be kūşe isteyen vār

Cān dīdesiñ aç seniñledir yār

Hüsnüñ hacīl etdi mihr ü māhı

Zī nūr-i tecellī ĩlāhī

Āyīne-i ʔal ‘atīñ yūziinden

Cān buldu ʔafā-yı ʔubhgāhı

Bu levḥ-i cebīn-i mehde gördüm

Māhiyyet-i ‘ālemi kemā-hī

Gör baḥt-ı ʔikeste-dil gedāyı

Virānede buldu genc-i ʔāhī

Kim giyse bu pelās-ı ‘aşkı

Terkeyledi ḥil ‘at-ı külāhı

Şol cām kāni ki sāķī-i ‘aşķ

Şunmuşdu elest bezm-gāhī

Ol cām ile eyle cānımı mest

Tā seçmeye deyr ü ḥānkāhī

Bu nükte-i cāndan eylegil gūş

Kim bulmadı ‘aql aña rāhī

Ey kūşe be kūşe isteyen vār

Cān dīdesiñ aç seniñledir yār

Geldi yine tal‘at-ı zamāne

Kim toğdu güneş ser-i cihāne

Vuşlat demiñ isteyen gerekdir

Pervāne gibi bu şem‘e yāne

Cezmetmişdim ki yok dehāniñ

Şaldı yine gözleriñ kemāne

Dikḡatle yararsa bir kılı bin

Dil fikrile ermez ol miyāne

Canāne eli onuñ erişdi

Kim yaştı ayak cihān u cāne

Cānım lebin ile mest oldan

Geh nāle eder gehī terāne

Ol cāma bahāne istesen el

Sāķī getir etmegil bahāne

Şabretmege oldu ẗākatim tāk

Kim ẗiġ-i ġam erdi üstühāne

Bülbül güle karşı hīn-i seherde

Bu beyti okudu ‘āşıkāne

Ey hāne be hāne isteyen vār

Cān dīdesin aç seniñledir yār

Var niyyet eyleme ey hemāme

İletem derdîn aña kim nāme

Üş hānane geldi kaçd-ı cāne

Allahu hamāke yā hemāme

Cān mürğuñ uçurdu fāriğu 'l-bāl

Bir dāneyle dutuldu dāme

Ey 'aşk eri var selāmet ummā

“el-ḥubbu yülāzimü 'l-melāme”¹⁰⁴

Ve'y yār yolunda vermeyen cān

Mā ḥāşılı küm sivā'n-nedāme

¹⁰⁴ “ Aşk kınanmayı gerektirir”

Başum açuben tavāfa geldim

İhrām ile Kā'be-i harāme

Ey da'vā derdiden gönül gel

“Hel fīke li ‘aşkıhi ‘alāme”¹⁰⁵

Dil bāğ-ı cināne rağbet etmez

Çün erdi şemīm-i cān meşāme

Nokşanın fehm edersen ey dil

Keşfolsa bu nükte bi't-temāme

Ey kûşe be kûşe isteyen vār

Cān dīdesiñ aç seniñledir yār

¹⁰⁵ “O’nun aşkına dair bir alamet var mı?”

Nûş eyle bu nîş zehriñ ey cān

Ancağ saña şunmadı bu devrān

Ġarķ-āb-ı ğam oldu keştî-i Cem

Gitdi yele milket-i Süleymān

Sākî beri şun şu cāmı kim Cem

Bir kıatresiñe verirdi biñ cān

Dil hānesiñ aldı zūlmet-i ğam

Bî-şem ‘u şerāb u rûy-i cānān

Cān bağıñı meyden eyle sîrāb

Tā āteş-i ‘aşķ ola fîrûzān

Ol āb-ı hayāt-ı Hızır kanî

Cān teşne dil oldu yine ‘atşan

Peymāne getir ki şındı ğamdan

‘Aqlile olan ‘uhūd u peymān

Muṭrib yine rast kıl nevānı

Kim cān ola deng ‘aql ḥayrān

‘Uşşākı muhayyer et demiñden

Bu nağmeyle kopargıl efgān

Ey kūşe be kūşe isteyen vār

Cān dīdesiñ aç seniñledir yār

Aḥsenet zehī cemāl-i kāmīl

Kim gördüyse oldu ‘aql-ı zāil

Bir dem olmaz bu nūr-i ḥüsne

Āyīne-i mihr-ü meh muḳābil

Bir noktası şerh olunmaz olsa

‘Âlem tolu defter ü resâ’il

İnkâr edene yüzüñü göster

Hakkıyla gümânıñ eyle bâtil

Zünnâr-ı saçıñda küfr-i Hayber

Çāh-ı zenañıñda sihr-i Bābil

Halıñ rûh-i dehre kıretü’l-‘ayn

Zülfüñ ser-i ‘āleme hüma-zıll

Gam semmine var lebiñde tiryāk

Gamzıñ n’ola verse zehr-i kâtil

‘Âlem yanar idi eğer turrāñ

Gün yüzüne olmaşaydı hā’il

Gel ‘aşk ‘itābıñ ezber eyle

Tā hallola saña bu mesā’il

Ey kūşe be kūşe isteyen vār

Cān dīdesiñ aç seniñledir yār

‘Arz etdi güneş yüzüñü ol māh

Yüz ancağ ola Tebāreka’llāh

Dil Tūru olursa pāre pāre

Ṭanmı ki tecelli etdi ol māh

Nūr-i ruḥuñ oldu rehber-i cān

K’olmuşdu şāçıñ dūnuñda gümrah

Cānıma ne cūr’a şundu la‘lin

Kim yandı ciger dutuşdu dil āh

Kūyuñda gedān olan faķĩriñ

Bir çöpçe değil yanıñda bin cāh

Ben dāne öęütdüm ise kem dut

Señ hırmen-i hūsn içinde bir gāh

ķurtulmaya dil bu teşnelikden

Biñ baħr-i muħĩt içerse her gāh

Dervĩş nedir bu ‘arz-ı hacāt

Bilmez mi şanursın ol şehinşāh

Cān baħsiñe āşinā olan dil

Bu söz güheriñden oldu āgāh

Ey kūşe be kūşe isteyen vār

Cān dĩdesiñ aç seniñledir yār

Yüzüñ günü nūr-i hüsne matla‘

Zi matla‘-ı hüsn ü hüsn-i matla‘

Mecmū‘-ı şifāt-ı lutf-i Hakḳ’a

Dīvān-ı cemālīñ oldu mecma‘

Ḳaddīñ oḳu bir ḳaṣīdedir rast

Baḳışlarıñ ki eğri mısra‘

Seccāde-i müşg-i fām-ı ḥaṭṭıñ

Yā hüsñüñe ‘anberīñ-i murakḳa‘

‘Ālem ṭoḳundu birbirine

Keşfetse rūh ol şeh-i mubarkā‘

Her gece yāşım cevāḥiriñden

İḳlīl-i felek olur muraşşa‘

Ben saña vu halk baña hayrân

Zi suret-i dil-keş ü muşanna ‘

Bu manîyi bildi cān yüzünden

Her kimse ki keşfetdi berka ‘

Ey kûşe be kûşe isteyen vār

Cān dīdesiñ aç seniñledir yār

Şol şüret-i cān ki bī-nişāndır

Gün gibi yüzünde ūş ‘ayāndır

Bir cān verüb aldı derdimi dil

Bin cān daḥī verse rāyegāndır

Gülse yüzüme ‘aceb midir yār

Haşiyet-i fî ‘il zi-ḡufrāndır

Dil hastesiñe 'iyādet eyler

Ol Şāh ki Husrev-i cihandır

'Aḥvālımı 'arz için t̃āpūna

Her dem gözümüñ yāşı revāndır

Cürmüm çoğ ise ne gamdır ey dost

Lutfuñ daḥī baḥr-i bī-gīrāndır

Döndü mūya cān lebiñ görelden

Dil teşneleri firāka kandır

Urdunsa bu dūrre çün şadef gūş

Dut ağzıñı kim zebān ziyāndır

Ey kūşe be kūşe isteyen vār

Cān dīdesiñ aç seniñledir yār

**TERCİ‘-İ DİLBEND DER MEDḤ-İ ÂN Kİ LÂ NEBİYYE
MİN BA‘DÎH(47b-48b)**

Ey sipihr-i nübüvvetiñ mâhı

V’ey diyâr-ı velâyetiñ şâhı

Oldu seyr-i Burâkıña hayrân

Cümle ‘âlem zî-mâh tâ mâhî

Señsin ol şehriyâr-ı heft iklîm

Ki urdu nüh çeh üzre hargâhı

Bunca biñ menzîli ‘ubûr etdîn

Bir dem içinde kat‘edüb râhı

Görmedi Haq cemâliñi hergiz

Kimse señ şâh gibi vallâhî

Ey şehinşāh-ı Yesrīb ü Baḥḥā
Naḳd-i “Ṭāhā” emīn-i “mā evhā”

Şāhsuñ dehre şa ‘İsiñ Cibrīl
Rehberiñ mülk-i ‘arşa Mikā’ıl

Nevbetidir dem-i şefā ‘atiniñ
Çalsa mehşerde sūruñ İsrāfīl

Rağbet etmezdi dāne-i ‘adese
Ni ‘metin şofrasıña şunsa Halīl

Āsumāndan seniñ içün indi fedā
Hīn-i kurbānda zebh-i İsmā’ıl

Ümmetim olmağ istese ne ‘aceb
Bunca ḳadrile āl-i İsmā’ıl

Hazret-i Hâk señi edîndi habîb

Ey cemâl-i cem '-i derde tabîb

Señsin ey Mürsel-i şeref-mağzar

Enbiyâ mecma 'ında ser-defter

Bağ-ı kadriñde bir varak tûbâ

Havz-ı cûduñda bir 'arak kevser

Ağzınıñ bārı nice şor âbe

Erişüb hâşıl etdiñ ta 'm-ı şekker

Ğande 'azm etseñ ey şehin-şeh-i dîñ

Saña ervâh-ı kuds olur leşker

Olmağ isterse ta 'n mı mescidiñe

'Arş u kürsiyy ü nüh felek minber

Seniñçün yaratdı 'ālemi Hāk

Seniñçün getürdi ādemi Hāk

Hāk-ı ravzañ ki çoçdu gül bedeniñ

Şıdı kadriniñ nāfe-i hıtenin

Şeref-seng-i rīze-i haremi

Deldi bağıñı lü'lü-i ādemiñ

Hār u haş kim biter o gülşende

Yere depdi yüzüñü yāsemiñiñ

Rūşenādır gubārı cān gözüñe

Cān-fezādır hevāsı ol dimeniñ

Sebze-i pür-şükūfe-i nüh çarh

'Aksidir o haremdaki çemeniñ

Devlet anıñ ki sürdü aña yüzüñ

Mağdemiñ toprağıña açdı gözüñ

Çar-yārıñ ki dīnedir mi ‘mār

Şer‘iniñ çār rüknüdür muhtār

Evveli kân-ı mekrimet Şiddîk

“Şānī işneyn iz hü mā fi ‘l-gār”

Şānī Fārūk’dur lisanu ‘l-Hak

Şāhibü ‘l- ‘adl u Seyyidü ‘l-ebrār

Şālisi dīn çerāğı zī ‘n-nūreyn

Rābi ‘i şāh-ı “lā fetā kerrār”

Ne diyem iki nūr-i çeşmiñ içün

Her biri şem ‘-i şer ‘ dürr-i nevvār

Rāḍiya'llahu 'anh serīretihim

Ve hedānā bi-ḥüsn-i sīretihim

DER MEDH-İ EMÎR AḤMED BUḤĀRÎ (62b-63a)

Bir ulû dergāha çokdan intişābım var benim

Eşîgiñde rûz u şeb çok fetḥ ü yālīm var benim

Oñ sekiz bin ‘ālemi rûşen kıılır her pertevi

‘Arş u kürsīden yüce bir āfitābım var benim

Hāk-i rāhiñ kıuhl eder mülk-i melekler ḥūr-i ‘ayn

Bir şeh-i gerdün-süvār u meh-rikābım var benim

Yandırub ‘aşkı oduñda cümle ‘aklıñ defteriñ

Şimdi faşl u bāyine yok bir hoş kitābım var benim

Ṭāirān-ı sidre ermez himmetim pervāziña

Lā-mekān sīmurğıyam ‘ālī cenābım var benim

Mîr Efendi bendesiyem mezhebimdir ħubb-i âl

Ġayrılarla ne su'âl u ne cevâbım var benim

Bañâ bu devlet iki 'âlemde pesdir Lâmi 'î

K'âsitân-ı Nakşibend'e intisâbım var benim

VE LEHU Fİ MEDHİHİ 'ALEYHİ'R-RAḤME (63a)

Bugün taht-ı velāyetde şehin-şāh Mîr Efendi'dir

Tarîk-i He ācegān içre re 'is-i Nakşibendî'dir

Şerî'at emrin icrāda tarîkat resmin ihyāda

Hakîkat sırrın inşāda şanasın h āce kendidir

Eden Sultānlardan beñde anıñ ihsān-ı lutfudur

Çeken serkeşleri bende anıñ 'aşk-ı kemendîdir

Söz açub cānāndan tarîk-i rāz-ı 'irfāndan

Bir od urmuşdur āfāka ki cānlar hep pesendîdir

Şuna kim bir nazar bakdı dil ü cānıñ oda yakdı

Cihān küllî aña akdı eğer kul ger efendîdir

*Değil sahn-ı felek ancak kamū mülk-i melek ancak
Kazā'-ı lā-mekān muṭlaq güzergāh-ı semendīdir*

*Cihān cān hazzını alsa 'aceb mi şoḥbetiñden kim
Beyān-ı hikmet-āmizi haqīkat şehd ü kandidate*

*Baḥa devlet yeter bu kim diyeler Lāmi 'ī cāndan
Ṭariḳ-i Nakşibendī'de gulām-ı Mīr Efendī'dir*

*Demidir menzile aḥı ererseñ eyleyüb irşād
Ki yıllardır o ser-gerdān bu yoluñ derd-mendīdir*

SONUÇ

Dört padişah dönemini idrak etmiş; özellikle Kanuni Sultan Süleyman'ın sanatkârlar üzerindeki etkisi ve desteği ile de pek çok te'lif ve tercüme eserlerde imzası bulunan Lâmiî Çelebi'nin, altmış yıllık bir ömrün kırklı yaşlara dayanan zaman dilimi içerisine sokmayı başardığı 40 civarında eseri onu edebiyatımızın velûd isimleri arasında göstermektedir. Onun için önemli bir şair ve nâsir olduğu konusunda ortak kanaatler ortaya konulmuştur. Din ve tasavvufî konular, menkabe, mesnevi, tezkirelerle beraber pek çok tercüme ve muhtelif konular Lâmiî'nin ürün verdiği alanlar olmuştur. Ancak yer yer bazı eserlerinde Arapça ve Farsça terkip ve tamlamalarla karşımıza çıkan ve ağdalı bir anlatım yolunu seçmesine rağmen eserlerinde ortaya konulan ortak fikrin, tasavvufî bir fikriyatın da kabulü ile insanlara eğitici ve öğretici bir hizmet alanı sunması olacak ki, sanat kaygısı taşımamaktadır.

Bu çalışmamızda Lâmiî'nin en çok ilgi duyulan ve kopyası yapılan eserlerinin üçünden seçmeler yaptık. Bu eserler: *İbretnâme*, *Şerefü'l-İnsan* ve *Dîvân*'dır. *İbretnâme* ve *Şerefü'l-İnsan*'dan aldığımız parçalar dinî içerikli metinler olup, *Dîvân*'dan aldığımız kısımlar ise tamamen dinî-tasavvufî parçalardır.

Çalışmamızın kaynaklarını İstanbul kütüphânelerindeki el yazması nüshalar teşkil etti. Dîvân nüshaları dışında sevinçle

müşâhade ettiğimiz bir husus, Lâmiî'nin eserlerinin çokça istinsah edilmiş olmasından dolayı kütüphanelerimizde bu konuda karşılaştığımız rahatlık oldu. *İbretnâme*'nin sadece Süleymaniye Kütüphanesi'nde yirmiye yakın nüshasının bulunması, onun ne denli benimsendiğini de göstermektedir.

İlk bölümü evliyâ menkabeleri ve ikinci bölümünün de Padişâh ve Şehzâde hikâyeleriyle ilgili kaleme alınmış olan *İbretnâme*'de *Hikâyet-i Eflâtûn-i İlâhî* başlığı altında ele alınan hikâyelerden bazı bölümleri paylaştık. Lâmiî Çelebi'nin çalışmamıza dâhil ettiğimiz *Şerefü'l-İnsan* adlı ikinci eseri'nde *Sebeb-i Tasfîr-i İn Maqale Ve Mucib-i Tahrîr-i İn Risâle, Midhat-ı Hazret-i Risâlet 'Aleyhi's-Şalatu Ve's-Selâm ve Midhat-ı Mesâcid ü Cevâmi'* başlıklarını taşıyan bölümler bulunmaktadır. *Divân*'da, (*Eşhedü en lâilâhe illâ'llah*) redifli 19 beyitli tevhidi, (*Lâilâhe illâ'llah*) redifli 23 beyitlik ve *Tevhîd-i Hudâ 'Azze İsmuhu Lâ Yümkinu Hadduhu Ve Resmuhu* başlıklı 25 beyitlik başka bir Tevhid takip etmektedir. *Der-Nat'-ı Hâce-i Kevneyn Ve Sulţânü's-Sakaleyn 'Aleyhi Mine't-Taḥiyyâtı Efdâlihâ Ve Mine's-Selâmi Ekmeliḥâ* başlığı altında 25 beyitlik na'tı takip eden manzume 13 beyit olan *Fî Mi'râc-ı Nebiyyi Şalla'llahu 'Aleyhi Ve Sellem* başlığıyla kaleme alınmış Mi'râciye'dir. Dört büyük halifeye beraber Kerbelâ şehitleri ve özellikle de Hasan ve Hüseyin'in anıldığı 18 beyitli *Fî Medḥ-i Aşḥâbi'l-Kirâm Ve'l-*

Evlâdî'l-‘İzām adlı şiiri Peygamberimizi medh ü senâ eden 14 beyitlik *Der Pūşîden-i Libās-ı ‘Özr-i Midḥat Ve Kūşiden-i İktibāş-ı Nūr-i Şefā‘at* başlığı altında na‘t, 9 beyitlik 8 bendli *Tercî‘ Der Zikr-i Ḥudā-yı Ekber* ve 5 beyitlik 5 bendle kaleme alınan *Tercî‘-i Dilbend Der Medḥ-i Ān ki Lā Nebiyye Min Ba‘dih* isimli 2 adet Tercî‘ Bend takip etmektedir.

Nakşibendi tekkesini kuran mutasavvıf Emir Buhari’nin müridlerinden Bursa’da Nakkaş Ali Tekkesi şeyhliğini yürüten Lamii Çelebi’nin bu zata ait kaleme aldığı ve *Der Medḥ-i Emīr Aḥmed Buḥārī* başlığı altındaki 7 beyitlik methiyesi sonndan bir önceki medhiyedir. En son şiir ise Hâcegân şeyhlerinden *Mīr Efendi* adına *Ve Lehu Fī Medḥihī ‘Aleyhi’r-Raḥme* ismi ile 9 beyit olarak kaleme almıştır.

Bu çalışmada müracaat ettiğimiz manzum ve mensur eserlerden yaptığımız alıntılar bütünüyle transkribe edilerek okuyucunun istifadesine sunulmuştur.

KAYNAKÇA

- Âşık Çelebi, Meşâ'irü's-Şu'arâ (İnceleme-Metin), (Haz. Filiz Kılıç), Suna ve İnan Kırâç Vakfı, İstanbul 2010, C. 2, s. 745-755.
- Ayan, Göñül, "Lâmiî Çelebi'nin Hayatı, Edebi Kişiliği ve Eserleri", S.Ü. Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Konya 1994, S. 1, Yıl. 1, s. 43-65.
- Bursalı Lâmiî Çelebi ve Dönemi, (Edt: Bilal Kemikli - Süleyman Eroğlu), Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Bursa 2011.
- Burmaoğlu, Hamit Bilen, Lâmiî Çelebi Divânı (Hayatı-Edebi Kişiliği-Eserleri ve Divânı'nın Tenkitli Metni), Doktora Tezi, Atatürk Üni. Sos. Bil. Ens. Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Erzurum, 1983.
- Bursalı Mehmed Tahîr, Osmanlı Müellifleri, Matba'a-i Âmire, İstanbul 1333, C. II, s. 492-495.
- Eğri, Sadettin, Şerefü'l-İnsan (İnceleme-Metin) Doktora Tezi, Gazi Üni. Sos. Bil. Ens. Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Bursa 1997.
- Esir, Hasan Ali, "Lâmiî Çelebi'nin Münşeât'ının Giriş Bölümünde Lâmiî Çelebi İle İlgili Bilgiler", Turkish Studies, Volume 8, Fall 2013, s. 103-111.

- Gelibolulu Âli, Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısım, (Haz. Mustafa İsen), AKM Yayınları, Ankara 1994, s. 266-267.
- Gülerer, Salih, “Bursalı Lâmiî Çelebi İbretnümâ”, (İnceleme-Metin), Yüksek lisans Tezi, Gazi Üni. Sosyal Bil.Ens. Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara, 1988.
- İsen, M., & Burmaoğlu, H. (2011). Bursa Şehrengizi Lâmi'î Çelebi. Bursa: Bursa Kültür A.Ş. Yayıncılık.
- Karaca, Songül, Lâmi'î Çelebi, Fütûhu'l-Mücâhidîn Li-Tervîhi Kulûbi'l-Müşâhidîn (Nefehâtü'l-Üns Tercümesi): İnceleme, Tenkitli Metin, Sözlük, Dizin, Doktora Tezi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sos. Bil. Ens. Rize 2019.
- Karahan, Abdülkadir, “Lâmiî ”, İslâm Ansiklopedisi, C. 7, İstanbul 1993, s. 10-15.
- Kınalı-zâde Hasan Çelebi, Tezkiretü's-Şuarâ, (Haz. İbrahim Kutluk), Ankara 1989, C. II, s. 830-834
- Kızıltunç, Recai, Bursalı Lami-i Çelebi'nin Münazara'î Sultan-ı Bahar Ba-Şehriyar- Şita eseri (İnceleme-edisyon kritikli metin), Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sos.Bil.Ens., 2005.
- Kocatürk, Vasfi Mahir, Büyük Türk Edebiyatı Tarihi, Edebiyat Yayınevi, Ankara 1970, s. 317-319, 415-418.
- Kut, Günay, “Lâmiî Çelebi”, DİA, C. 27, Ankara 2003, s. 96-97.
- Lâmiî Çelebi, İbretnümâ, Beyazıt Ktp. Nu. 3666.

Lâmiî Çelebî, İbretnümâ, Süleymaniye Ktp. Çelebi Abdullah Efendi Kitapları Nu. 314/1.

Lâmiî Çelebî, Şerefü'l-İnsan, Süleymaniye Ktp. Bağdatlı Vehbi Efendi Böl. Nu.1557.

Lâmiî Çelebi, Şerefü'l-İnsan, Beyazıt Ktp. Nu. 5474.

Lâmiî Çelebi, Dîvân, Süleymaniye Ktp. Lâlâ İsmail Kitaplığı Nu. 481.

Latifi, Tezkiretü's-Şua'râ ve Tabsiratü'n-nuzamâ, (Haz. Rıdvan Canım), AKM Yayınları, Ankara 2000, s. 475-480.

Mecdi Mehmed Efendi, Hadâ'ikü's-şakâ'ik, (Tıpkıbasım: Abdülkadir Özcan), Çağrı Yayınları, İstanbul 1989, s. 431-433;

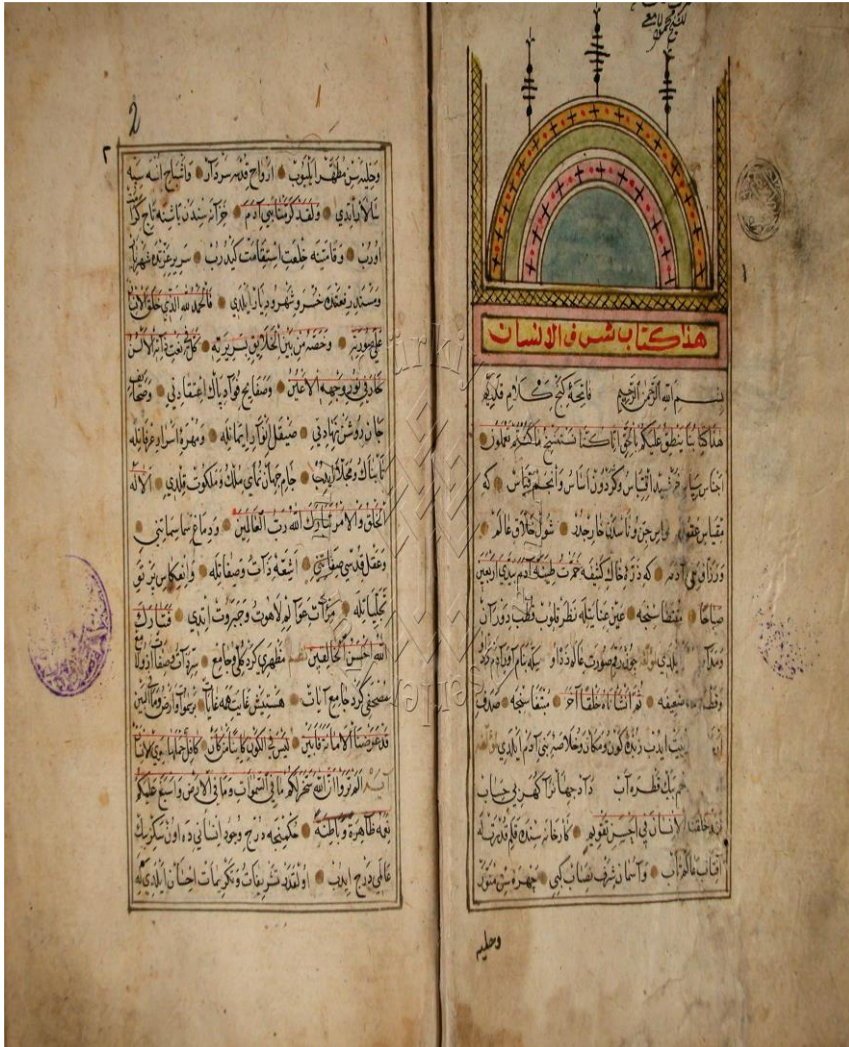
Sehi Beg (Tıpkıbasım: Günay Kut), Heşt Bihişt, Harvard University Printing Office, Harvard, 1978, s. 164-166.

Tuman, Mehmed Nâil, Tuhfe-i Nâilî, (Haz. Cemal Kurnaz–Mustafa Tatçı) Bizim Büro Yayınları, Ankara 2001, CII, s. 873-874;

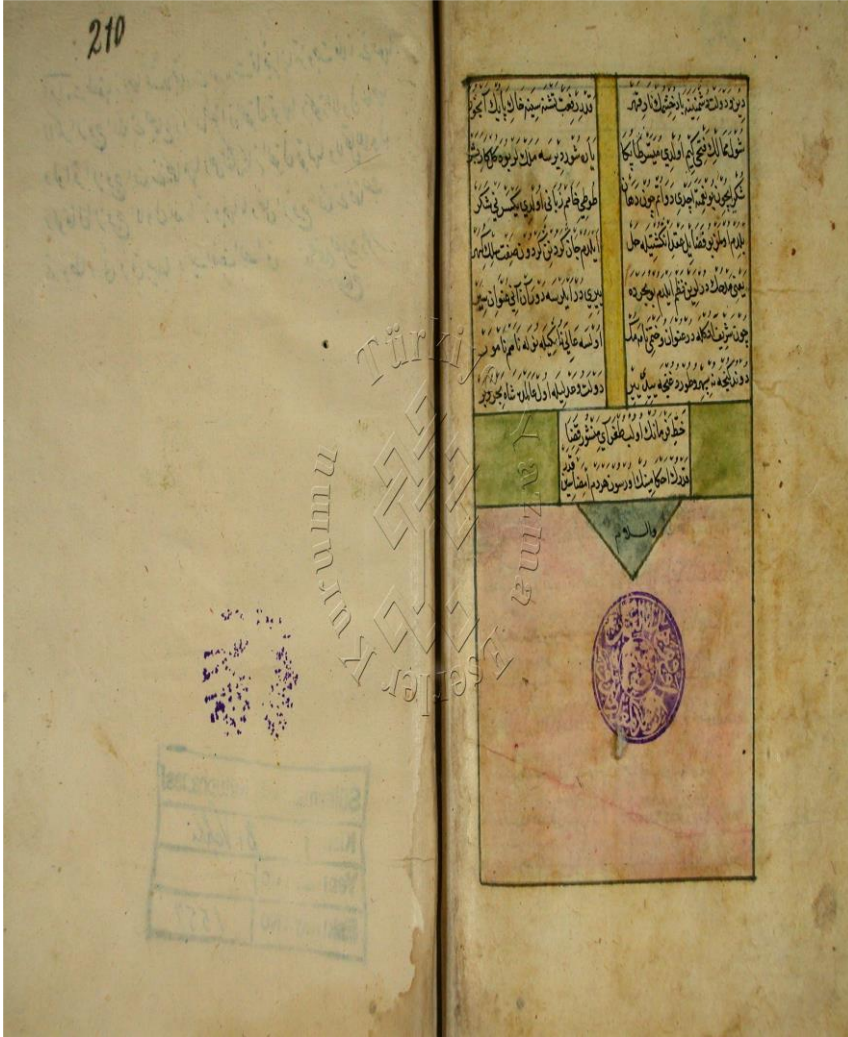
Uçak, Salih, Şehrengizden Monoğrafiye: Lâmiî Çelebi ve Tanpınar'a göre Bursa, Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 8/1 2019 s. 319-333.

EKLER

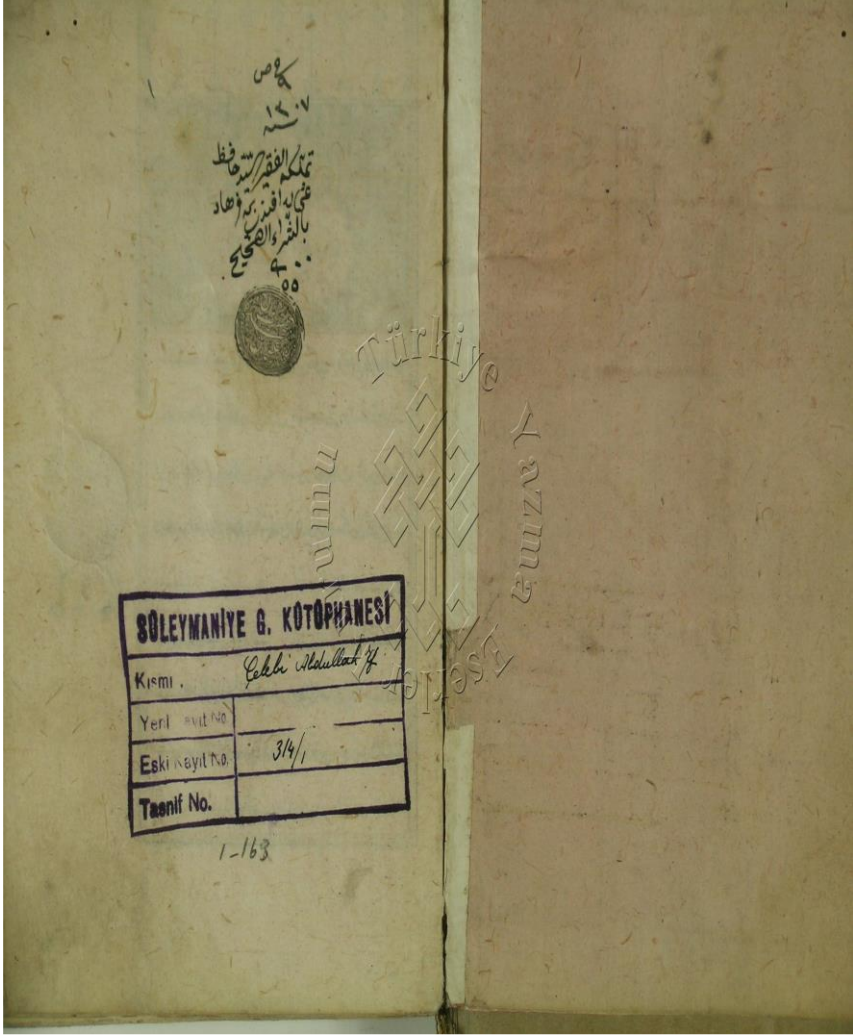
EK 1: ŞEREFÜ'L-İNSAN

EK 3

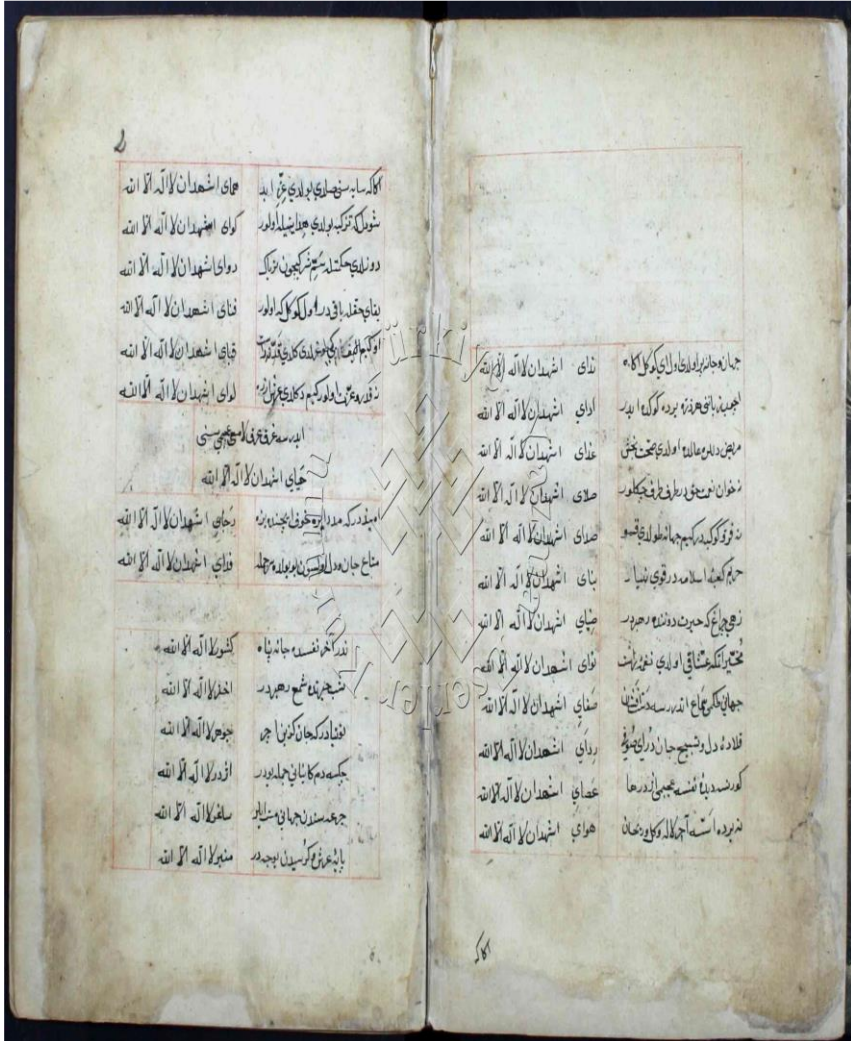
EK 4: İBRETNÜMÂ

EK 6

EK 7: DİVAN

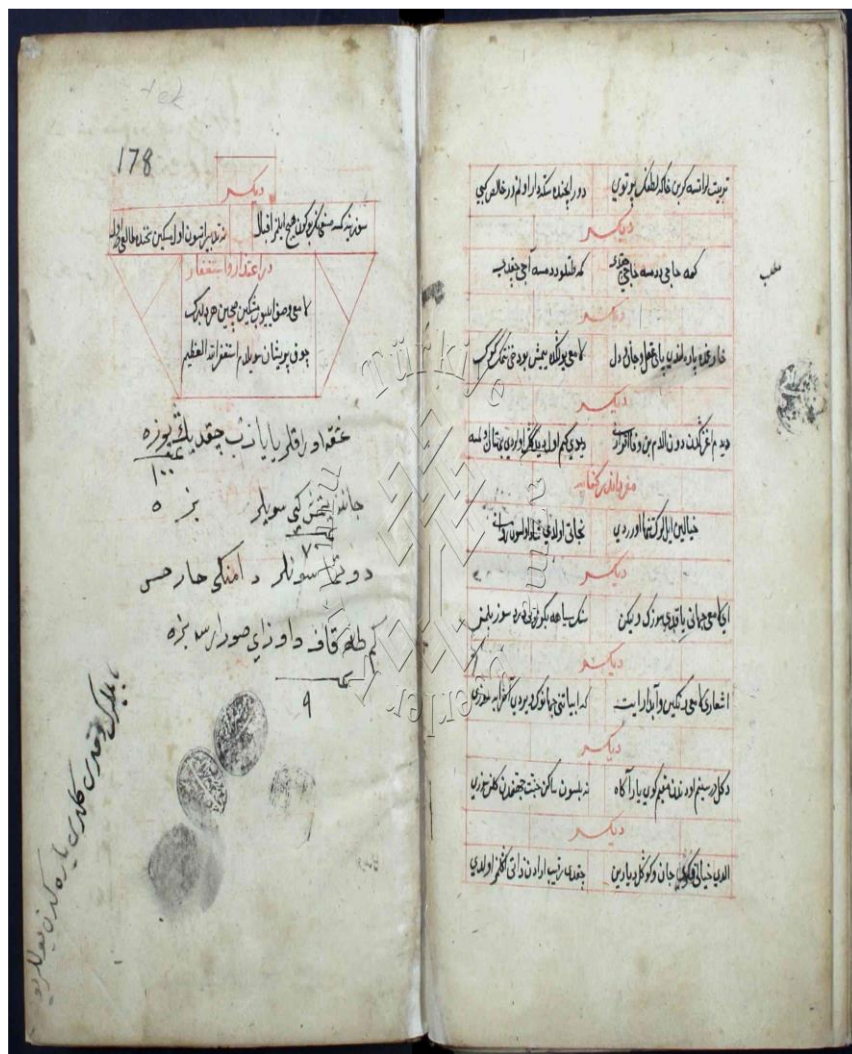
EK 9

EK 10

EK 11

EK 12

